

Párbajok Nagybecskerekén

Egy világ és annak a vége

Tizenkilenc párbajügyet találtam a nagyapám iratai között. Ezeknek a zöme 1895 és 1910 között zajlott, de van egy 1944-es párbajügy is. Az esetek egy részében nagyapám párbajozó fél, néhány ügyben tanú, vagy valamilyen párbajbíróság tagja. Mielőtt ezeket a papírokat nézegetni kezdtém volna, valójában csak a szépirodalomban találkoztam párbajjal. A családban sem volt téma, legalábbis amióta magam is részt vettem a beszélgetésekben. Nagyapám elmondott dolgokat, de leginkább akkor, ha kérdeztem. Tizenkilenc éves voltam, amikor a nagyapám kilencvenkét éves korában elhunyt. Ez előtt tudtam, hogy van olyan tör, melyet párbajtőrnek hívnak (de nem tudtam, hogy a párbajokat inkább karddal vívták, és nem törrel). Családi hagyományokat folytatva vívóórákra is jártam (a Pucu nénihez), de fogalmam sem volt arról, hogy korábban a vívásnak egy sporton kívüli polgári valósága is volt. Mint sok más osztálytársamat, engem is sok minden érdekelt, ami hivatalosan nem volt érdekes, de a párbaj nem jutott eszünkbe, nem kötődött semmilyen érdeklődési célponthoz. Az életben csak a késői években jelenik meg céltalan érdeklődés.

A párbaj tilos volt, de egyszersmind illendő. Bíróság büntette (néha), de bírák is gyakran párbajoztak. Az 1879-es büntetőkódex meghozatalánál heves vitákat váltott ki a párbaj kérdése. A végén az a megoldás született, mely szerint a párbaj tilos, büntetendő – de külön szabályok alapján. Tehát nem emberölésért vagy erőszakosságért felel, ha valaki lelövi vagy megsérti ellenfelét, hanem a kódex 293–300. paragrafusaiban lefektetett külön szabályokban nevesített cselekményekért. A kiszabható büntetések jóval enyhébbek voltak, a büntetések letöltése is kedvezőbb körülmények között folyt. Akkoriban léteztek fegyházak, börtönök, fogházak és államfogházak. Az államfogház volt a legenyhébb változat – és ide kerültek azok, akiket párbajvétség alapján ítélték el. Itt a foglyok saját zárkában tölthették

az éjszakát, saját ruhában járhattak, ételt hozathattak, hölgylátogatókat is fogadhattak. Ságvári György szerint, aki először írt a párbajirodalom legismertebb magyar szerzője (Clair Vilmos) műveinek 2002-es kiadásához, az államfogházak vendégei bort is hozathattak és fogyaszthattak (maximum napi öt litert). Nagybecskerekén nem létezett államfogház, ezért a becskerekai párbajozóknak – azokban a nem gyakori esetekben, amikor vádat emeltek ellenük, és elítélték őket – egy szegedi kirándulással kellett összekötniük a büntetés letöltését. Hogy itt egy kisebb kitérőt tegyek, lapozgatva a korabeli becskerekai újságokat, látom, hogy Szeged más módon is pártfogolta a becskerekai társadalmi életet. A *Nagybecskerekai Hírlap* 1904. augusztus 11-i számában ez a felhívás jelent meg:

Ki akar házasodni?

Van szerencsém értesíteni a **helybeli és vidéki** hölgyeket és urakat minden vallás és nemzetiségi különbség nélkül, hogy korra, állásra, vagy vagyonára megfelelő **házassági** ajánlatot kaphatnak a legnagyobb titoktartás mellett.

– Vidékre egy 10 filléres bélyeg beküldésével azonnal válaszolok.

Kiváló tisztelettel,

Kövesi Béla

Szeged, Mérei-utca 18. szám

Visszatérve a párbajokhoz, voltak, akik bíralták a terjedő divatot. Párbajjellenes ligák is alakultak a XIX. század elején, de nem sok eredménnyel. Az első párbajjellenes mozgalom Nagyváradon alakult. Ady is a szervezők között volt. Aztán országos szinten is alakult egy párbajjellenes szervezet, de ennek az elnöke (Rakovszky István) továbbra is párbajozott. A tilos-de-illendő iróniáját Ady egy újságcikkében fogalmazta meg: „Fejérváry miniszter és Lengyel képviselő vígan duelláltak és Nagyváradon, a liga székhelyén a minap állott pisztollyal egymással szemben két ujságíró, kik bizonyára több ízben írtak a párbaj ellen. A párbaj epidémia tehát erősebb, mint valaha. [...] Kacagtató kis ügy ez, minden tragikumos tartalma mellett. Hát éljen a duellum, e lovagias honhaza, s jó éjszakát!” (*Ady Endre: A duellum mellett. Nagyváradai Napló, 1903. március 22.*)

A duellum (párbaj), e lovagias honhaza, valóban jó darabig élt. Jogellenes volt, de ebben a tiltott világban kulcsfontossággal bírtak a szabályszerűségek és a rítusok. Amint az iratokból látom, háromféle bíróság is alakult a párbajok világában. A **becsületbíróság**, mely elsősorban azt volt hivatott eldönteni, hogy valaki párbajképes-e vagy sem. A **párbajbíróság** a lovagias ügyek békés vagy fegyveres elintézésének elvi kérdéseiben döntött (például, hogy az adott esetben indokolt-e lovagias elégtételt kérni, és ki

köteles az elégtétel megadására). Ott volt még a **fegyverbíróság**, mely arról döntött (ha maguk a felek nem tudtak megegyezni), hogy milyen fegyverrel vívják meg a párbajt. Aztán ott voltak azok a szereplők, akik a párbaj helyszínén irányították az eseményeket. A különböző bíróságokat maguk a felek, illetve a felek segédei/megbízottai választották. Voltak ügyek, melyek – feljelentés nyomán – a rendes bíróságig is eljutottak. Itt már nem a felek választották a bírát.

Voltak végzetes kimenetelű párbajok is. Hogy bánáti témáknál maradjak, 1886-ban Herczeg Ferenc Versecen vívott párbajt egy katonatiszttel. Az összetűzést kiváltó események a Verseci Magyar Nyelverterjesztő Egyesület jótékonyági báljához kötődnek. A bálon egy katonatiszt megsértett egy lányt, aki Herczeg Ferenc rokona volt. Utána Herczeg Ferenc – a tisztre mutatva – bocsánatot kért a közönségtől, hogy ilyen nem-úriembereket is meghívott. A tiszt hívta ki Herczeget. A párbaj karddal folyt, és a tiszt a helyszínén életét vesztette. Herczeg Ferencet 4 hónapi fogházra ítélték. A büntetés letöltése alatt írta meg *Fenn és lenn* című regényét.

Általában feloldást vártak a párbajtól. Ehhez talán hozzájárulhatott a veszéllyel való szembesülés, mely mellett eltörpült a sérelem, mondjuk egy „nem illik rád ez a dolmány, biztos loptad” jelentősége. Az *Egy magyar nábobban* (és ez most már nem csak Bánátra vonatkozik), Jókai igyekszik emberséges színben jellemezni a párbajt, vagy legalábbis annak egy válfaját: „Egyszóval, mikor a felek nem vérszomjból, nem dühből keresik a párbajt, hanem kénytelenek azt előidézni, hogy szívök erejét, véleményük tartósságát a halál kapuja előtt is bevallják; rendszeren ilyenkor szoktak a párbajsegédek pisztolyt adni a vívók kezébe. Azok hidegvérrel fognak eszmélni, mindegyik el van határozva magát kitenni a lövésnek, de ellenfelére nem löni. A párbaj végződik nemesen, férfiasan. Az illem kívánatainak elég van téve, a sérelmes kérdés eltemettetik, s azt többé előhozni nem szabad.”

Voltak olyan szerzők is (ha nem is Jókai tehetségével megáldva), akik érveikkel egyenesen a törvény fölé igyekeztek emelni a párbajt. Nagypám egyik könyvespolcán, a sorba rakott könyvek mögött, találtam egy vékony könyvecskét. Szerzője Felső-Eőri Cseresnyés Zoltán honvéd huszár főhadnagy. Magánkiadás, 1902-ben jelent meg Budapesten. A szerző szerint: „A Párbaj az egyedüli eszköz, mely visszatartja az egyeseket vad természetük kitörésétől, jogtalan támadás- és sértegetésektől – nem pedig a törvény.” Érdekes a könyv címe is: *A kardpárbaj veszélytelen kimenetele és annak lehetőségei*.

És milyenek voltak a párbajok Becskereken? Azt hiszem, ez most már odébb van, mint az érzékelt múlt. Nem része már sem emlékezetnek, sem saját emlékezetet megelőző, de továbbkeringő történeteknek. Van-

nak persze irattárak, de a párbajiratok bizalmas (sőt tiltott) jellegük miatt nemigen kerültek Becskerekén nyilvános irattárakba. (Vélhetően másutt se nagyon.) Maradnak még újságcikkek, de ezek rendszerint csak a végeredményről számolnak be. Valamivel több információ található a bírósági irattárban – abban a kevés esetben, amikor vádat emeltek a párbaj résztvevői ellen. Vannak könyvek, melyek bizonyítják, hogy valóban fontos lehetett a párbaj. Amint ezt Németh Ferenc egyik írásából tudom, 1897-ben Payka Vilmos nagybecskereki vívómester külön kézikönyvet adott ki *Kardpárbajvívás* címen, és ezt Nagybecskerekén nyomtatták, a Pleitz nyomdában.

És aztán vannak eredeti iratok, jegyzőkönyvek, nyilatkozatok, tanúvallomások, párbajbíróságok döntései, bírák írásbeli feljegyzései – ha megmaradnak. Tizenkilenc párbajüggyel kapcsolatban találtam ilyen megmaradt papírokat. Néhány esetben elejétől (a lovagias elégtételt igénylő sértéstől) a végéig (a párbajig) minden dokumentálva van. Vannak olyan esetek is, melyekben a dokumentumok nem mutatják pontosan, hogy hogyan végződtek a dolgok, de ilyenkor is körvonalazódik egy párbajvillág. Nem tudom biztosan, maradt-e még párbajdokumentum valamelyik más becskereki családi házban a ki nem dobott iratok között. Amennyire a becskereki körülményeket ismerem, azt hiszem, hogy ennek sajnos kicsi a valószínűsége. Arról igyekszem írni, ami megmaradt.

I. Szükségletvégzés, majd becsületvédés

Figyelembe véve a párbajképességet

Az iratok között, melyeket megtaláltam, az első dokumentum egy 1895. december 2-án kelt kézzel írt nyilatkozat. Ebben Kirják Ferenc, öcsce Kirják D., valamint Semsey Gyula először is leírják, hogy 1895. december 1-jén Nagybecskerekén a Magyar Király Szálló éttermében ültek egy társasággal. Velük volt Pachtenkirch báró is. Kirják D. is teljes névvel írta alá magát, de csak a D kezdőbetű olvasható biztonsággal. Draganra hasonlít, de ennek az olvasatnak ellentmond, hogy ifj. Emmanuel György tartalékos honvédhadnagy, a becsületügyi bíróság tagja, egy későbbi levelében Kirják N. urat említ. Viszont egy alá nem írt feljegyzésen, mely a kézírás alapján a nagyapámtól származhatott – aki szintén a becsületügyi bíróság tagja lehetett –, Kirják Dezsőről van szó. Gondolkodom, hogy mit csinálnak ilyen helyzetekben – kézzel írt dokumentumokat silabizálva – a történészek. Esetleg kizárják az N betűs változatot, mert ellentmond az aláírásban egyértelmű D-nek, és utána valahogy döntenek a Dragan és Dezső között? Vagy egyeseket a D után következő tollvonások nem Draganra, hanem Dénesre emlékeztetnek, és eszerint írnak történelmet?

Egy sebtében odaírt N, vagy egynéhány tollvonás-kanyar lehetett persze véletlen. Mint amikor valaki szórakozottan halad az úton, és figyelmetlenül tesz egy lépést az út mellé, a sárba. De nem múltó dolog-e a véletlen is? A járás ritmusa, iránya idővel eltűnik, mint ahogyan a szórakozottság is. Ott van egy lábnyom a sárban, melynek megszűnt a véletlen volta. Ha az ifjabbik Kirják megmaradt aláírásaiban nem lenne olvasható a D, megszűnne az N véletlen volta is. Most, hogy feltettem a kérdést, megnézem még egyszer mind a három szöveget, melyek végén ott van Kirják D. aláírása, abban a reményben, hogy kiderül, mitől is tér el a véletlen, de nem derül ki. Maradok a Kirják D. mellett.

Kirják Ferenc temesvári lakos volt, Kirják D. becskerekai. Pachtenkirch báró minden valószínűség szerint szintén becskerekai volt, és amint az iratokból kiderül, nyugalmazott honvédfőhadnagy, a keresztnéve pedig Oszkár. Akkoriban Temesvár és Nagybecskerek egy országon belül helyezkedett el, mint két bánati város. Az érzékelt távolság nem volt nagy. Lehet, hogy ez majd ismét így lesz. 2015. július 15-én olvasom a szerb sajtóban, hogy az EU pénzelésével létrejöhet ismét hajóút a Begán Temesvár és Nagybecskerek között. Sőt bicikliút is a Bega partján. Lehet az is, hogy Temesvár és Nagybecskerek ismét egy államközösségen (az EU-n) belül lesznek. Ha így lesz, talán ismét járnak majd becskerekai kocsmákba a temesváriak. De addig még várni kell.

Visszatérve 1895-re, amint a kézírásból kiderül, a nyilatkozatot Kirják Ferenc írta, de aláírták – más-más kézírással és más színű tintával – Kirják D. és Semsey Gyula is. A nyilatkozatban ez áll: „...éjfél után egy óra-kor egy igen vegyes és hangos társaság bejött, ami minket arra készítette, hogy a helyiséget elhagyjuk. Távozásunk után az utcán szükségletünket végezvén egy előttünk ismeretlen fiatal ember elibbénk állt és kihívó hangon kérdezte »Miért mentek el az urak«. Erre a báró úr teljes nyugodtsággal válaszolta »Mert tetszik hazamenni«. Erre a válaszra az állítólag Naszke nevű ember Pachtenkirchnek azt válaszolta »Én magát nem kérdeztem« – ezen válaszra Pachtenkirch úr egész nyugodtan megjegyezte »Én magának nem vagyok maga hanem mindig Úr«, erre említett egyén azt válaszolta »Ha mindjárt báró is, de azért ő még nem fél«. – Ezen kijelentésre Pachtenkirch felindulásában azt mondta »Maga egy taknyos kölyök és felpofozott gazember.«”

További részletek rögzítése következik, mutatva, hogy hogyan siklottak a dolgok a tettelegesség irányába, de a végén mégsem mentek túl a szóváltás határán, mert az egymásnak lendülő urakat feltartóztatták a társai. A nyilatkozatot olvasva ott lüktet bennem a „jól értettem-e?” kétely, amint az 1895-ös stíluskörnyezetben nézegetem a „szükségletünket végez-

vén” megjelölést. Az iratok között ott van azonban Kirják D. kézzel írott saját nyilatkozata is. Az első mondatból világosan kitűnik, hogy mit is tettek pontosan a báró és társai, amikor kiléptek a Magyar Király Szállóból: „1895 évi december hó 1-én testvérbátyám Kirják Ferenc temesvári lakos és báró Pachtenkirch Oszkár nyug. áll. honvédfőhadnaggal a Magyar Király szálló éttermében társalogtunk s a midőn onnan éjfél tájban távoztunk [...] mindhármán szükségünket (vizelést) végeztük s hazafelé menni akartunk...”

1895. évi december hó 1-én testvérbátyám Kirják Ferenc temesvári lakos és báró Pachtenkirch Oszkár nyug. áll. honvédfőhadnaggal a Magyar Király szálló éttermében társalogtunk s a midőn onnan éjfél tájban távoztunk s a szálló előtt, három minikármánunknak szükségünk (vizelet) végeztük s hazafelé menni akartunk, ekkor állott egy időm állig míg oda nem láttuk és nem láttuk fiatal ember s felhívtük, kikről most arról azt tudtunk, hogy: Milyen társalogtak az utca?

Ez a báró Pachtenkirch válassza, melyik utca az az utca: Mert haza akartunk menni.

Kirják D. külön nyilatkozata nyomán egyértelmű, hogy a Magyar Király Szállóból kilépve közösen pisiltek a báró és a Kirják fivérek. Ezt nyilván italfogyasztás is sarkallta, de hozzájárulhattak a történelmi körülmények is: 1895 decemberében nem volt még villanyvilágítás az utcán, így a nyilvánosság kevésbé volt gátló körülmény. A történelmi adottságok késleltették a tettelegességet is. Akkoriban nem lehetett egy mozdulattal felhúzni a cipzárt és máris tettekre késznek lenni. Gombolni kellett. Így több idejük maradt a közbelépésre azoknak, akik meg akarták akadályozni az eszkalációt.

Ezek az események önmagukban nem igazán a lovagiasság irányába mutatnak. Lehet, hogy a kialakult düh meghaladta magukat az eseményeket, megközelítve a lovagiasság méltóságát. Aztán itt volt az aggály, hogy nehogy kimaradjunk a kibővült elitből. Már egy ideje nem csak a jobbágyokkal szemben álló nemesekre korlátozódott az elit (vagy az elithez tartozás érzése), helyet kaptak mások is, de a bizonytalanság is. Akik csatlakoztak, láthatták, hogy a zászlóra tűzött becsület meglehetősen képlekeny fogalom, de a becsületvédelem kötelességéhez nem fért kétely. A Magyar Király vendéglőben italozó polgárok úgy érezhették, hogy ők most már belül vannak, de a bennmaradás ára becsületvédelem, legalábbis a közösségen

belül. A bennmaradásnak ez az igénye (vagy ingere) egy olyan vitarendezési módot eredményez, melyben nincsenek jelen a jogász szakmában ismeretes alapcélok. Nem mindegy, de nem az a lényeg, hogy ki nyer. Nem minden párbajnak van nyertese és vesztese. Nem ritka az olyan eset, hogy nem talál egyik pisztolylövés sem. De akár van nyertes/vesztes, akár nincs, feloldást kap mindkét résztvevő. Az sem lényeges, hogy kinek volt igaza, hogy megfelel-e a valóságnak a vitát kiobbantató állítás. Ha Kálmán úr szerint Béla úr „hazug tolvaj”, és Béla úr szerint Kálmán úr „aljas rágalmazó”, a várt eredmény egyáltalán nem az, hogy kiderüljön, hogy lopott és hazudott-e Béla, illetve rágalmazott-e Kálmán. A lényeg (egyszersmind megoldás és feloldás) maga a lovagias elégtétel. Ez mutatja, hogy Béla is és Kálmán is olyan urak, akiknek számít a becsület, és megtették, amit kellett, hogy ezt bizonyítsák.

Az 1895. december 1-jei események után további fejlemények következtek, és az összezördülés lovagias feloldása már nem Naszke úr és Pachtenkirch báró, hanem Naszke Ernő és Kirják D. között vált szükségessé. Naszke Ernő Pachtenkirch szavai nyomán nem párbajban látta a megoldást, hanem feljelentést tett a szegedi katonai parancsnokságnál. A parancsnokság nem sietett az események elbírálásával, és közben folytatódott az élet, beleértve a kávéházi életet is. Amint az iratokból kiderül, 1896 áprilisában, húsvét tájt, a Pest Szálló éttermében (Beckskereken) találkoznak ismét Naszke Ernő és Pachtenkirch báró. Ott van Kirják D., de megjelennek új arcok is: Dr. Pajor Lipót és Nessmann Móricz. Kirják D. feljegyzése szerint Naszke Ernő: „...az ott mulató báró Pachtenkirch Oszkár urat ugyancsak ok nélkül durván megtámadta a minek folytán Pachtenkirch úr által fegyverrel elveretett.

A közbevető urak jóindulatából sikerült neki ép bőrrel menekülni és egyben Pachtenkirchtől bocsánatot nyerni oly feltétellel, ha a szegedi honvédgyalogdandárnál alaptalan panaszát visszavonja.”

Naszke Ernőnek csak egy rövid nyilatkozata van az iratok között, mely nem tér ki az események részleteire, így a kép nem teljes; de így is világos, hogy Naszke nem volt szerencsés hőse az eseményeknek. Nemcsak hogy szidták, hanem a báró által fegyverrel elveretett. (Minden valószínűség szerint kard volt a fegyver, melynek a kávéházakban elegáns öltözköztetési szerepe lehetett, de néha másra is használták.) Vélhetően kardlappal verte a báró Naszke Ernőt – és ezután még ő kért bocsánatot, azért, mert előzőleg „durván megtámadta” (véltetően csak szavakkal) a bárót.

Naszke Ernő ezzel a párbajképesség sziklájának a szélére sodródott, szakadék mellé. Herczegh Mihály jogászprofesszor *A párbaj keletkezése és*

csökkentése című könyvében (mely 1903-ban jelent meg Budapesten) igyekszik a becsület és erkölcs kontextusába helyezni a párbajt. Panaszkodik (1903-ban), hogy egyre kevésbé világos már, hogy mi tisztességes, mi nem, egyre inkább teret veszít a becsület, de még mindig magatartást képes parancsolni a párbajképtelenség fenyegetése. Herczegh Mihály szerint:

„A becsület és tisztesség fogalmai, határvonalai meglehetősen elmosódtak, a közönséges bűntények szaporodnak még a műveltebb osztályokban is. Elannyira, hogy ma már nem a becsület varázsa, hitvallása az, mely féken tartja a rakoncátlanokat, hanem az *érdele* [sic], mely haszonra számít és a *rettegés*, hogy rajtaveszthet, vagy az a *külszínben* mutatkozó látszat, mely azt tartja, hogy mindent szabad csinálni; csupán kettőtől kell óvakodni: a *börtöntől* és a *párbajképtelenségtől*.”

Feltehetően ezt Naszke Ernő is így érezhette. Pachtenkirchhel alakult ügyeiben nem követelt ugyan párbajt, de Kirják D.-vel szemben már igen. Kirják D. ugyanis az egyik kávéházi találkozásuk alkalmával „szemtelen gazember”-nek titulálta Naszke Ernőt, aki lovagias elégtételt követelt. (Lehet, hogy Kirják kevésbé veszélyes párbajellenfél volt, mint Pachtenkirch.) Itt jutottunk el – 1896-ban a húsvéti ünnepek táján – ahhoz a kulcskérdéshez, hogy vajon Naszke Ernő párbajképes-e. Kirják több érvet is felhozott ez ellen. Az egyik érv az volt, hogy Pachtenkirch ellen „*kibújt az elégtétel vételtől, sőt gyáván bocsánatot is kért és panaszának visszavonásával jellemét oly alacsony polczra helyezte, a melyre egy férfit nyitott jellem nem lehet képes.*” (Az aláhúzás szerepel az eredeti szövegben is.) Mindezt még tetézi – Kirják szerint –, hogy egy kocsmai esemény során Naszke egy Végh Pál nevű urat „hátról ütött meg.”

Ha vitás lett a párbajképeség, akkor – ellentétben magával a párbajjal – már fontos, hogy kinek volt igaza, annak-e, aki cáfolta, vagy annak, aki állította a párbajképeség fennállását. A becsületbírósnak (néhány szövegben „becsületügyi bíróság”) két határozott és összefüggő kérdésre kellett választ adni: „Lovagias elégtételadásra képesnek ítélik-e Naszke Ernő urat? Igen, vagy nem?

Köteles-e Kirják úr Naszke úrnak lovagias elégtételt adni? Igen, vagy nem?”

Tekintettel a tények sokrétűségére, több tárgyalást is tartott a becsületbíró. Ez egy levélből derül ki, melyet Emmanuel György magyar királyi tartalékos honvédhadnagy ír (ebben a levélben van a „Kirják N” elírás). Emmanuel György 1896. június 14-én kelt levelében közli, hogy a június 15-én, „*azaz hétfőn d.u. 6 órakor megtartandó folytatólagos tárgyaláson, közbejött akadályok miatt meg nem jelenhettek; amiért is helyettesemül Szilágyi Bertalan m. aljegyző urat elfogadni méltóztassék.*” Tehát az első tárgyalás után volt legalább még egy „folytatólagos tárgyalás”.

A becsületbírótság hatásköre a vitázó felek akaratán múlt. A papírok közt ott van mindkét fél erre vonatkozó nyilatkozata. Naszke Ernő kijelenti, hogy „a becsületbírótság határozatának magamat teljesen alávetem”. Kirják Dezső pedig ezt írja: „a tekintetes b. bírótság határozatában feltétlenül megnyugszom”. Ez így volt akkor rendjén.

És sajnos itt a történet vége. Az iratcsomóban ott vannak még nagyapám kézzel írt feljegyzései három oldalon, melyekben a becsületbírótság által meghallgatott tanúk néhány fontosabb szavát vagy mondatát rögzíti. Látom, hogy tanúskodott egy Kresztics Balázs is. (Könnyen lehet, hogy előde Vasilje Krestić becskerekai származású, nemzetileg elkötelezett szerb történésznek és akadémikusnak.) A döntés azonban nincs ott az iratok között. Így titok marad. Egy kis lelkiismeret-furdalást is érzek, azon tépelődve, hogy nem kellett volna-e ezt már a szöveg elején bevallanom.

Vigaszként egy másik becsületbírószági döntést tudok feljánlani az olvasónak, mely szintén 1896-ban született, és szintén a párbajképeség volt az eldöntendő kérdés. Ezúttal Schlesinger Mór és Eibeschtz Miksa lovagias vitájáról van szó. Mindketten ügyvédek voltak. A színhely ezúttal nem vendéglő, hanem a becskerekai törvényszék „pertára” (egy törvényszéki helyiség, ahol a felek periratokat vagy jegyzőkönyvet adnak és vesznek át, a mai iktató előde). E pertárban Eibeschtz Miksa egy jegyzőkönyvi nyilatkozatot olvasott, melyben őt Schlesinger Mór eléggé keményen jellemzi, felróva „aljas vádaskodás”-t is. Schlesinger úr távozóban volt a pertárból, de Eibeschtz utolérte, és azt mondta: „Amit te tettél, az aljasság”. Ezután Eibeschtz visszatért a pertárba, de most Schlesinger volt, aki a vitatársát követte, utol is érte, és arcul ütötte. Ezek után Eibeschtz lovagias elégtételt követelt.

Ezek a tények nem voltak vitatottak a felek között. Mindkét fél párbajsegédeket nevezett ki, Eibeschtz két párbajsegédének egyike volt a nagyapám. A felek és segédek pontosan meg is egyeztek abban, hogy mi is lenne akkor, ha lenne párbaj. Három pont lett rögzítve, igen pontosan, 1896. február 12-én:

„1. Idő: 1896 évi márczius hó 13-ik napján reggeli 7 órakor

2. Találkozási hely: a kincstári erdő előtti térség

3. Fegyvernem: pisztoly egyszerű golyó váltás, 25 lépés távolság, öt-öt lépés avancal [*a francia »avance« szó itt az alap, mely ebben a kontextusban közeledést jelent*]; az első lövés dr. Eibeschtz Miksáé, lövés tapsra; ha mindkét fél sértetlen marad, folytatatik a párbaj karddal: és pedig kötések alkalmazásával, harcztelenségig, de a verekedés fél percnél hosszabb ideig nem tarthat s ezzel a harcnak vége szakad.”

Mindez tisztázva lett, de nyitott maradt a kérdés, hogy lesz-e egyáltalán párbaj, mert Schlesinger Mór vitatta Eibeschitz Miksa párbajképességét. Ennek eldöntése a becsületbíróságra maradt, melynek tagjai voltak Alföldy Ede és Stassik Ferenc ismert jogászok is, akiknek nem volt szükségük a párbajvilágra ahhoz, hogy tekintélyt és becsületet építsenek – de ebből a világból nem lehetett kimaradni. Alföldy Ede törvényszéki bíró volt, több könyvet adott ki Nagybecskereken és Budapesten (például a „magánjogi vétség”-ről 1905-ben), több mint ötven munkája jelent meg a Jogtudományi Közlönyben. Stassik Ferenc ismert ügyvéd volt, ő is írt jogi könyveket, például a magyar kisajátítási jogról, melyet 1905-ben adott ki Nagybecskereken. (Most, hogy ennek utánanézttem, egy kicsit ki kell lépnem a szövegből, hogy félreállhassak, míg megpihen bennem a meghökkenés. Magyar jogi könyveket adtak ki Becskereken?! Ma már könyvkereskedés sincsen, ahol magyar könyveket – is – lehetne vásárolni.) Stassik egyébként 1875-ben lefordította franciáról Rousseau *Társadalmi szerződését*. Nagypám az ő irodájában kezdte szakmai pályafutását mint ügyvédbojtár.

Jegyzőkönyv.

az Eibeschitz Miksának, Schlesinger Mór elleni becsületbeli ügyben, egybeült becsületbírósnak, Nagy Becskereken, 1896. évi március hó 12-én fogauatosított eljárásáról.

Jelen voltak:

<i>A becsületbírószáj részéről:</i> <i>Elvölt: Keltthmáry Kalmán.</i> <i>Bírák: Stassik Ferenc,</i> <i>Tágrai Péter,</i> <i>Reitter Borkár,</i> <i>Alföldy Ede.</i>	<i>A felelt részéről:</i> <i>Vraday Jure és Fáti Andor,</i> <i>mint Eibeschitz Miksa meghívottai.</i> <i>Bíllitz Béla és Hegedűs Kalmán,</i> <i>mint Schlesinger Mór meghívottai.</i>
---	--

A becsületbírószáj alköint alakult meg, hogy Eibeschitz Miksa meghívottai Stassik Ferencet és Alföldy Edet, Schlesinger Mór meghívottai pedig Reitter Borkárt és Tágrai Pétert költék fel becsületbírákúl, a kik elvöltök Keltthmáry Kalmánt választották.

Schlesinger két érvet hozott fel, melyek szerinte megdöntik Eibeschitz párbajképességét. Az egyik érv szerint Eibeschitz már akkor is használta a jogtudori címet, amikor erre képesítése még nem volt. A másik állítás a következőképpen fogalmazódott meg: „Midőn még Stern Lázár ügyvédnek irodavezetője volt, főnökétől 50 forintot kapott, olyan megbízással, hogy egyik ügyfél pénzbüntetését megfizesse, de ő a pénzt saját céljaira fordította, s csak akkor térítette meg, midőn 3 hét múlva kiderült, hogy a megbízást nem teljesítette.”

Ezekkel az állításokkal szembesült a becsületbíróság, döntést is hozott, de anélkül, hogy érdemben vizsgálta volna a kifogásokat. A határozat szövegén érezni, hogy neves jogászok vettek részt a megfogalmazásban. Az a gyanúm, hogy olyan megoldást kerestek, melynek segítségével elkerülhetik a fáradságos ténymegállapítást. A becsületbírák szerint: „A becsületbíróság Schlesinger Mór által Eibeschitz Miksa párbajképessége ellen emelt kifogások érdemleges tárgyalásába nem bocsátkozhatik. Becsületbíróági döntés tárgyát csak oly kifogás képezheti, melyet a kifogásoló minden alkalommal fenntartott, s nem csak akkor gyakorolt, a midőn lovagias elégtételadásról van szó.”

A becsületbíróság elmagyarázza, hogy az eljárás folyamán kiderült, „hogy a felek az affaire-ig bizalmas barátságban éltek”, és tegezték egymást. Ha tehát Schlesinger Mór lovagiatlannak tartotta volna azt, hogy hogyan kezelte Eibeschitz Miksa a jogtudori címet és az ötven forintot, akkor ezt korábban is szóvá kellett volna tennie, nem csak akkor, amikor a saját párbajáról van szó. Más szóval, a párbajképességet vitatni csak lovagias következetességgel lehet. A becsületbíróság felhozott még egy támogató érvet, magyarázva, hogy azért sem mérlegheti Schlesinger Mór kifogásait, mert „a tetteleges bántalmazás is megszünteti a kifogásolhatáshoz való jogot”. Aki tehát valakit arcul ütött, az nem kerülheti el a párbajt, arra hivatkozva, hogy párbajképtelen az, akit megütött. Ezek precedens értékű gondolatok. Meggyőzőek is, mint Alföldy Ede és Stassik Ferenc több jogi eszmefuttatása ítéletekben, beadványokban, könyvekben, cikkekben. Emelt szintű gondolkodásnak úgy látszik helye lehet a joggyakorlatban és a jog által tiltott gyakorlatban is. Akárhogyan alakul ki egy világ, belül, a részletekben, esélyt kapnak, és nem lesznek kizárva sem a bölcsesség, sem az ostobaság.

A becsületbíróság a döntését 1896. március 12-én hozta meg, tehát sor kerülhetett a március 13-ára kitűzött párbajra.

Ezúttal azt is tudom, hogy mindketten túléltek a párbajt, feltehetően komolyabb sérülés nélkül. Schlesinger esetében ezt onnan tudom, hogy a következő akta ismét egy Schlesinger-párbaj. Az ellenfél ezúttal dr. Pollák

Győző, helyszín a honvédlaktanya, az időpont pedig 1896. április 15-e (egy hónappal és két nappal a Schlesinger–Eibeschitz-párbaj után). Nagypám ezúttal Schlesinger párbajsegéde volt. Hogy Eibeschitznek sem történhetett komolyabb baja, ez nagypám naplójából derül ki, ahol többször is szerepel, különösen a nagybecskereki szőnyeggyárhoz kötődő 1903-beli viharos események kapcsán. Régi becskerekeli lapok megmaradt számait nézegetve arra is bizonyítékot találtam, hogy Pollák Győzöt sem ingatta meg a párbaj. A *Délvidéki Újság* 1910. július 9-i számában olvasom ezt a hírt: „Holnap délelőtt ½ 9 órakor kötnek házasságot dr. Pollák Győző nagybecskerekeli ügyvéd és Fein Vilma úrhölgy, Fein Lipót volt szállodatulajdonos szeretetreméltó leánya.”

Visszatérve a Naszke–Kirják-ügyre, csak találgatni tudok. A Schlesinger–Eibeschitz-ügyben lefektetett irányelvek nemigen alkalmazhatók a Naszke–Kirják-tényállásra. Talán valamelyest segíthet a találgatásban, hogy úgy tűnik, a Schlesinger–Eibeschitz-vitában (és néhány más vitában is, melyeket most megismertem) egy párbajképesség-barát hozzáállás bontakozik ki. Nem tudom, de valószínű, hogy ez nem csak becskerekeli hozzáállás volt. Mindenesetre, azt hiszem, nagypám helyében Naszke mellett szavaztam volna. Ha már többször leszidták, és kardlappal el is verekített, legalább maradjon meg a párbajképessége.

II. Sajtópárbajok

László B. Jenő (Vékony Náci) volt az, aki minden idők legjobb bökkverseit írta Becskereken. Mindenekelőtt újságíró volt. A *Tükör* fejlécén az állt, hogy „László B. Jenő riportlapja”. Egyik versében (*Heti móka*) az újságírásról és újságszerkesztésről elmélkedik:

*Embertársam azt hiszed, hogy
Különös egy élvezet,
Ha valaki Becskereken
Komoly lapot szerkeszthet.
Kész nevetség, hidd el nékem,
Mert ha firkálsz igazat,
Rögvest fejbe kólintanak
És kiütik a fogad.
Lám, hogy írtam a bankokról,
Csika Péra már is fúj
[...]
Aztán Nyárai neheztel,
Nem is tudom mit akar,*

*Csak azt látom, hol nem viszket
Őkelme ott is vakar.
[...]*

E vers 1931-ben jelent meg az *Ákom-bákom, irka-firka* mindezt Vékony Náci írta című verseskötetben. A kötethez az előszót Juhász Ferenc, a becskerekai Magyar Kultúregyesület titkára írta. Az előszó szerint Vékony Náci „...egyszerűen nem vesz tudomást a bajról. Halál Őfelsége is bizonyára csak úgy tud majd vele elbánni, ha alva találja, mert ébren Vékony Náci nem lesz hajlandó vele a tragikus végről csevegni.” Vékony Nácit valóban nem zavarták a fejbekölintások. Sok mindent megpróbált, sokszor, sok helyen, töretlen lendülettel. Aztán a végén mégsem Juhász Ferencnek lett igaza. A német megszállás alatt elhurcolták, valószínűleg belgrádi zsidótáborban vesztette életét. 1931-ben ez még nincs a láthatáron, és távolodunk a párbajok virágkorától is. Vékony Náci korábban a párbajvilágnak is szereplője volt, eljutott a szegedi államfogházig is.

Amint Vékony Náci írja, nem kockázatmentes újságokban igazat firkálni. Most sem az. A valótlanság sem kockázatmentes. (Persze minden attól függ, hogy miről és mikor ír az ember igazat vagy valótlanságot.) Aztán itt van még az ismeretlen elvárások problémája is. Mert vannak emberek, akik ott is vakarnak, ahol nem viszket.

A XX. század első évtizedében három magyar napilap jelent meg Nagybecskerekén. A *Torontál*, a *Nagybecskerekai Hírlap* és a *Délvidéki Újság*. A becskerekai magyar sajtó fénykora egybeesett a párbajok fénykorával. Ez azt is jelentette, hogy igen sok párbaj kapcsolódott újságcikkekhez. Ami a lovagias kihíváshoz vezetett, az néha sima egyszerű düh, felháborodottság, de nem ritkán inkább aggodalom, hogy „mit gondolnak rólam, ha nem kérek elégtételt?”; „nem leszek-e kiközösítve, ha hagyom a dolgokat?”. Persze léteztek sajtóreplikák is, de kérdéses volt, hogy ez elég-e a becsületvédelemhez. Az egyik iratban látom, hogy a replika után – hogy becsületet ne kockáztassanak – mindkét fél mégis elégtételt kért. Mint bírósági perekben a kereset, viszontkereset.

Ma inkább állami bíróságok elé kerülnek újságcikkek által ingerelt viták. Ez a XX. század elején sem volt ismeretlen út – de akkoriban nem ez volt a becsületvédelem főcsapása. Régi becskerekai újságok között lapozva (keresve a párbajokat ihlető cikkeket), látom a *Délvidéki Újság* 1910. július 9-i számában, Jovánovics György nyilatkozatát, mely szerint „bűnfenyítő eljárást” indít majd. A nyilatkozat a Nyílttér rovatban jelent meg. Fellette Kovács Richárd útleírása, melyben hongkongi élményeiről számol be a becskerekai olvasóknak, jobbra a FÖLDES-féle Margit-Crème előnyei-
nek részletezése.

halálesetről felvett jegyzőkönyvvél a hongkongi német konzulátusnak adattak át további kezelés végett.

Hongkongba való beérkezésünk után néhány órával az elemek tombolásának egyik legborzasztóbb alakján, egy 4 óráig tartó taifunon mentünk keresztül, melyet közvetlen utána „Az Újság” szeptember 6-iki számában leírtam. Amit a „keletázsiai London”-ból másnap reggel láttam, elég szomorú volt: tömegesen uszkáló hullák (vagy 1000 ember pusztult el) és hajóroncsok, az utcákon házromok, gyökerektől kitépett fák.

(Folytatjuk.)

Nyílttér.*

Nyilatkozat.

Tyurcsin Jása szerbittebei lakos a „Délvidéki Újság” legutóbb megjelent 131. számának nyílttérében feleségem nevével kapcsolatos rágalmozó nyilatkozatot tétetett közzé, aminek szigorú megtorlása végett ügyvédem útján **Tyurcsin Jása ellen a büntető eljárást folyamatba tettem.**

Szerbittebén, 1910. évi július hó 4-én.

Jovánovics György,

jegyző.

E rovatban közlöttekért nem vállal felelősséget a szerk.

Használjon Nagysád **FÖLDES-féle**

MARGIT-CRÉMET,

hogy arca tiszta, üde és bájos legyen!

A **Földes-féle Margit-Crème** a főrangú hölgyeknek is kedvenc szépítő szere, az egész világon el van terjedve.

Páratlan hatása szerencsés összeállításában rejlik, a bőr azonnal felveszi és kiváló hatása már pár óra alatt észlelhető.

Mivel a **Földes-féle Margit-Crém**et utánozzák és hamisítják, tessék eredeli védjeggyel lezárt dobozt elfogadni, mert csak ilyen készítményért vállal a készítő mindennemű felelősséget.

A **Földes-féle Margit-Crème** ártalmatlan, zsirtalan, vegytiszta készítmény.

A bőr mindennemű **tisztátalanságát, szeplőt, pattanást, mitesszert, májfoltot, ráncokat** stb. gyorsan és biztosan eltávolít. Nemcsak az arcra, hanem a **nyak, váll és kéz fehérítésére és szépítésére** is legalkalmasabb. Nagy tégely 2 korona, kicsi 1 korona minden gyógyszárban és drogériában.

Kapható az egész világon. Tégelye 1 korona.

Készíti és postán küldi:

FÖLDES KELEMEN gyógyszerész **ARADON.**

Kapható Nagybecskerekben: **Jakobi Ármin, Kellner József, Vági Sándor** gyógyszerüzaraiban és **Melkuhn Dezső** drogueriájában.

Szóval bírósági út is létezett, voltak bíróság előtt lefolytatott sajtóperek, de (akkoriban) az állami szervekről független igazságtétel állt az első helyen. Persze ilyesmi ma is létezik, ma is vannak társadalmi rétegek, szakmák, melyekben bizonyos szabályok betartása a bennmaradás feltétele. Hogy belül mi lovagias, azt szabályok rögzítik, a szabályok betartását nem-állami hatóságok ellenőrzik, és ezek büntetéseket is kiszabnak szabálysértések esetén. Míg ma internetet nézegettem, keresve, hogy van-e ott valami Vékony Náciról, ami nincsen az iratokban és régi könyvekben, akárhányszor kiléptem, hogy előről kezdjem, a főoldalakon feltűnt Kyrgios neve. Gyorsan megtanultam, hogy ő egy ausztrál teniszező, aki mondott valamit Wawrinka svájci teniszezőnek. (Wawrinkáról eddig is tudtam.) Kyrgios azt mondta Wawrinkának, hogy „Kokkinakis megdugta a barátnődet”. Egy közeli mikrofon révén ez az állítás belépett a köztudatba. Most már azt is tudom, hogy Wawrinka barátnője egy horvát teniszezőnő. Az interneten odaugrik az orrom elé az is, hogy tizenkilenc éves és hatvannégy kilós. Kokkinakis is teniszező. Egy ilyen Kyrgios-féle állítás akkor is sértő lehetett volna, ha a *Délvidéki Újság*ban jelenik meg. A probléma megoldása a teniszvilág szabályaira és intézményeire maradt. A vitába bekapcsolódtak edzők és sporttársak is. Miután Wawrinka elég-

tételt kért, vizsgálat indult, az ATP (Association of Tennis Professionals) igyekezett megállapítani, hogy vajon „súlyosan felróható magatartás”, vagy esetleg „nagyfokú játékos szabálysértés” (a fordításban nem vagyok egészen biztos – angolul „Player Major Offense”) róható fel Kyrgiosnak. A végén 10 000 dollár pénzbírságra ítélték. Fizetni fog Kyrgios? Biztosan. Ebbe az irányba vezet a bennmaradás ösztöne (és érdeke). Helyreáll ezzel Wawrinka (és a teniszezőnő) becsülete? Erre a kérdésre nehezebb a válasz. Feltehetően hoz valami megkönnyebbülést, hogy a problémát átengedték az ATP mechanizmusának.

Szóval léteznek ma is sértést orvosló eljárások, melyek egy közösségen belül alakulnak, és melyek követése feltétele a közösségben maradásnak. Ha Kyrgios megtagadja, hogy részt vegyen az eljárásban, vagy nem fizeti ki a 10 000 dollárt, kizárhatják a profi teniszezők világából. A párbajkész-ség nem egy sportágra, szövetségre vagy klubra vonatkozott, hanem egy egész társadalomra – vagy legalábbis a társadalomnak arra a részére, melyet a köztudat sikeresnek (vagy sikerképesnek) látott. Az innen való kiszorulás nagyobb kockázatnak tűnt, mint egy sportszövetségből való kiszorulás. Az ATP mechanizmusait nem tiltja a jog. A párbajban való részvételt tiltja, de ez ennek ellenére „társadalmi kényszer” volt, és ebben bíróságok is enyhítő körülményt láttak. Nem szabadultak a kényszertől olyan emberek sem, akik ár ellen is tudtak gondolkodni – mint sok író.

Az iratokban azt is látom, hogy a párbajügyekben legfontosabb a lovas-gias elégtétel mechanizmusának elindítása és követése – nem az, hogy a végén lesz-e tényleg párbaj.

II.1. Párbajügy egy családi baráttal és politikai fegyvertárrsal

Nagyapám naplójegyzeteiben az első lejegyzett politikai siker Vincze-hidy Ernő nevéhez fűződik. 1901-ben megyei főjegyzőt választottak, az újonnan szerveződött ellenzék Vinczehidy-t támogatta. Ehhez az ellen-zékhez tartozott a nagyapám is. Néhány évvel később ez az ellenzék ismét sikeres volt. Ezúttal nagyapámat választották országgyűlési képviselőnek, Vinczehidy a fontos támogatók között volt. Az 1901-es választásokról ezt írja a nagyapám a naplójában:

„A megye vezetősége 1901. XII. hó közepére tisztújító közgyűlést hirdetett.

E tisztújításnál váratlanul és bennünket is meglepetésként ért, fénys győ-zelmet arattunk, amikor Csekonics Endre gróf személyes kedvence, s így a me-gye hivatalos jelöltjével, Riesz Jakab Zsombolyáról, tehát Csekonics gróf uradal-mából investált pályázóval szemben, az ellenzék jelöltjét, dr. Vinczehidy Er-nőt, addigi III-dik aljegyzőt választottuk meg 34 szavazattöbbséggel a megye főjegyzőjévé. Emlékezem, a szavazás két szavazatszedő bizottság előtt, két kü-

lön helyiségben folyt a, b, c sorrendben. Csekonics Endre az egész szavazási idő alatt állandóan hol az egyik, hol a másik szobában jelent meg, s figyelte a szavazókat, bizonyára személyisége vélt súlyával gondolta Riesz javára befolyásolni a szavazókat. Amikor a szobában, ahol én voltam, a v betű felé közeledett a szavazás, benn maradt, nem mozdult. A választási elnök a v betűsöket szólította, Csekonics erre előrelépett, én az elnöki asztal elé léptem (emlékezem, mint-ha tegnap történt volna) a gróffal erősen farkasszemet váltva, az elnök kérdésére: kire szavazok? némi hangnyomattal feleltem: dr. Vinczehidy Ernőre. A gróf arisztokratikus göggel lekicsinyelve végigmért, én demokratikus megelégedettséggel viszonzoztam, tehettem, hisz: győztünk, mire az elégedetlen gróf úr csakhamar megfordult s elhagyta a szavazóhelyiséget. Ez első győzelemre, nálunk leírhatatlan az öröm, odaát nagy a konsternáció. Hát ez lehetséges, Csekonics akaratával szemben?! Íme: lehetséges!

A megye közönsége pedig, e választással nagyon jól járt. Vinczehidy Ernővel megyénk hatásos szónokú, ékes stílusú főjegyzőt nyert.”

Vinczehidy neve többször felbukkan a Naplóban. Egyszer egy álmát írja le a nagyapám, melyben Vinczehidy is megjelenik:

„1944. XI. 24. Péntek. Az éjjel nagyon különös álmom volt. Valami teremben velem szemben állott Sztálin. Valami felett tárgyaltam vele. Tudtam, hogy nekem volt igazam, de éreztem, hogy nem tudok az igazságnak érvényt szerezni, mert a világos igazsággal szemben áll az erőszak hatalma. A kép elmosódik, Sztálin ravasz mosollyal eltűnik. Egyszerre azután régi időbeli közművelődési előadáson vagyunk. A Vinczehidy Ernővel állunk a magyar közönség előtt. Beszédet tartok. Az álom eltűnik. Érzem álmomban, hogy letűnt múlt idők kedves képe vonul el. – Felébredtem. – Esős, kellemetlen, hideg idő.”

És most azt fedezem fel, hogy Vinczehidy és a nagyapám valamikor párbajra is készültek. (Egymással!)

A lovagias vitát egy újságcikk váltotta ki, mely a *Délvidéki Újság* 1907. január 6-i számában jelent meg. Ekkor az újság felelős szerkesztője Schröder Béla, a főszerkesztője pedig dr. Várady Imre. A címlapon ott áll, hogy „megjelenik naponta délután 5 órakor”, a telefonszám pedig 205. A kérdéses cikk (A megátalkodottak) is a címlapon jelent meg, a szerző neve nincs feltüntetve.

Az írás lendületesen bírál. Azzal indul, hogy a vármegyeházán elhangzott újévi üdvözlésben Vinczehidy Ernő főjegyző gratulált Jankó Ágoston alispánnak a tisztviselők nevében, és fogadkozott, hogy miként a múltban, a jövőben is követni fogják az alispánt „azon a korrekt úton, amelyen vezette és vezeti őket”. A cikkíró szerint azonban nem ez volt a helyzet. Hanem: „Hát igen tisztelt vármegyei urak, nagyon rossz úton járnak! Arra az elmúlt esztendei viselkedésre, arra a tavalyi korrekt(?) magatartás-

ra nem szabad önöknek büszkének lenniök. Ezért szégyenkezni, pirulni illik, nem pedig ezzel dicsekedni és a jövőbeli viselkedés zsinórmértékéül venni. Mert felháborító volt a küzdelem során az Önök hazafiatlan viselkedése. Ennek a megtisztult politikai korszaknak semmi szüksége arra, hogy Önök a jövőben is azok legyenek, amik szégyenszemre a múltban voltak: követői és vazallusai a liberalizmus cégére alatt egy emberöltőn keresztül garázdálkodott darabont-szellemnek.”

Ezzel a cikknek kicsit több mint egynegyedét idéztem. A hangnem folytatódik, konkrét állítások nincsenek azzal kapcsolatban, hogy mit is tett rosszul az elmúlt (1906-os) évben a vármegyei vezetőség, de a jellemzés igen kemény. Igyekezem megérteni, hogy mi is van leírva. Minden szót értek, de sok minden olyan kontextuson alapul, mely eltűnt. Például mi volt akkor a „liberalizmus”? Ha jól értem az írás gondolatmenetét, inkább valami jó, mint valami rossz (a cikkíró számára), de ez az önmagában-talán-nem-rossz liberalizmus csak álca volt, mert ennek cégére alatt „garázdálkodott a darabont-szellem”. Azt a tanulságot szűröm le, hogy konkrétabbnak kell lenni, ha az ember azt akarja, hogy később is megértsék.

A cikk megjelenése után néhány órával Vinczehidy Ernő segédei (Faur Kornél és Marton Andor) megjelentek a nagyapámnál. Ez így volt rendjén, és így látta helyesnek a párbajvilágban általánosan elfogadott Clair-féle, 1897-ben megjelent párbajkódex is (mely 29 kiadást ért meg). A párbajkódex 38. paragrafusa szerint: „A kihívásnak vagy közvetlenül a sértés után vagy a sértést követő 24 óra alatt kell megtörténnie.” (A kódex helyt ad néhány kivételnek is.) A szoros határidők célja az (is) lehetett, hogy a felek minél előbb kilépjenek a közvetlen veszekedésből, és minél előbb lépjenek a lovagias ügyintézés útjára.

Egy kézzel írt jegyzőkönyv rögzíti, hogy mi történt a nagyapámnál január 6-án este, és hogyan folytatódtak másnap a tárgyalások, ezúttal már csak a segédek/megbízottak között. Nagyapám segéde Kardos Samu és Alföldy Ede volt. A jegyzőkönyv egy *Előadással* indul:

Jegyzékony

felvettett Nagyberekben 1907-én január
hó 6-án az alulírottak jelenlétében,
a D. Vinczehidy Gusó és D. Várady Imre között,
felmerült ügyben. —

Előadás

Marton Endor és fura Cornel urak D. Vinczehi-
dy Gusó ur megbízásából j. hó 6-án megjelentek
D. Várady Imre ur lakásán, és előadták, hogy
felvett megítélésével vette tudomásul a Délvidéki
Újság 1907-én januárius hó 6-án megjelent, 74.
számában, az megalköthetők címe alatt,
~~az~~ és szeméivel is foglalkozó cikket. Megítélés
ként az olvasta, hogy a Cikk szerzője D.
Várady Imre, mint a lap főszerkesztője
mivel áll, tehát a fentebb fegő Cikk D.
Várady Imre ur lapján, illetve egészén
jelentett meg. — Ezáltal magyarázatot kért.

Tehát Vinczehidy segédei január 6-án megjelentek Várady Imre laká-
sán, és közölték, hogy megbízójuk megütközéssel vette tudomásul a Dél-
vidéki Újságban megjelent, személyével is foglalkozó cikket. Innen kezd-
ve sajátos kanyarok mutatkoznak, melyek jellemzőek a sajtóval kapcsola-
tos lovagias elégtételre. Egy arcúlütés vagy nyilvános helyen történő le-
szidás kapcsán sok kérdés merülhet fel, de egyértelmű, hogy kik között
kerülhet sor párbajra. Sajtónál más a helyzet. Nem mindig világos, hogy
ki az elégtételre jogosult sértett, és az sem, hogy ki a sértő. Említettem
már egy Herczeg Ferenc-estet. Egy másik párbajügyben, mely szintén a
verseci íróhoz kötődik, Herczeg Ferencnek egy hírlapi cikke vezetett pár-
bajhoz. Ezt a cikket azonban nem egy személy találta magára nézve sér-
tőnek, hanem negyven technikus, akik a szakmájuk megalázását látták
az írásban. A megoldást sorshúzás eredményezte. A technikusok sorsot
húztak, a nyertes Kubik Béla volt, aki a párbaj során meg is sebesítette
Herczeg Ferencet.

A sértett fél azonosításával kapcsolatban más kanyarok is elképzelhetők. A technikusok mind sértettek lehettek – csak sokan voltak. Felvetődik azonban a kérdés, magára vállalhatja-e valaki a sértett fél szerepét, aki önmaga nem sértett. A párbajkódex szerint nem. („A sértés mindig személyes, melyet nem vehet magára más, mint egyedül az, akit illet.”) A 11. paragrafus helyt ad azonban egy kivételnek is – ha hölgy a sértett. Ilyenkor a sértést (és részvételt a párbajban) magukra vehetik urak, de csak olyan urak, „akik a megsértett nő védelmére fel vannak jogosítva”.

A Vinczehidy-Várady-esetben Vinczehidy sértett státusa nem volt vitatott (bár talán lehetett volna, mert a cikk nem csak róla szólt). Más azonban nem kért elégtételt (Jankó alispán sem). Felvetődött viszont a kérdés, hogy ki a sértő fél. A cikkíró neve nem jelenik meg az iratokban. Nagypám volt a főszerkesztő. A Clair Vilmos által megfogalmazott párbajkódex foglalkozik ezzel a kérdéssel is. A 16. (d) paragrafus szerint „a felelős szerkesztő felléphet munkatársa helyett”. Pontosítva van az is, hogy ez csak akkor jön számításba, ha a munkatárs (cikkíró) a sértő fél, de helyettesítésnek nincsen helye, ha a munkatárs a sértett fél. (Ha valaki leszidta az anyját a cikkírónak, akkor csak ő kérhet elégtételt, nem a felelős szerkesztő.)

A mi esetünkben a 16. (d) paragrafus nem hozott egyértelmű megoldást, mert Várady Imre nem felelős szerkesztő volt, hanem főszerkesztő. Amint ezt a jegyzőkönyv mutatja, érzékelve a problémát, Vinczehidy segédei kérdéseket tesznek fel. Miután nagypám fogadta őket január 6-án este, Vinczehidy segédei hivatkoznak arra, hogy a cikk Várady Imre „égisze alatt” jelent meg, majd megkérdezik, hogy „a szóban forgó cikket szorgalmazta-e, azzal egyetért-e, avagy azzal azonosítja-e magát” – és ha igen, hajlandó-e Vinczehidy úrnak elégtételt adni. Várady Imre válaszolt, de a válasz nem oldotta meg a kérdést. A jegyzőkönyv szerint: „Dr. Várady Imre úr kijelentette, hogy a cikket nem sugalmazta, nem írta, sőt távolléte miatt annak megjelenéséről előzetes tudomása nem volt, Dr. Vinczehidy urat, egyéniségét, jellemét, nagyra becsüli; mindazonáltal felszólításunkra nem volt hajlandó olyan nyilatkozat kiállítására, hogy a szóban forgó cikkel nem azonosítja magát [...], elégtételt adni hajlandó és kijelentette, hogy segédei másnap d.e. 10 órakor tárgyalás céljából Faur Cornél úrnál meg fognak jelenni.”

Ezen a ponton a segédek veszik át a dolgok irányítását. Ha kialakul egy világ, mely számít és fontos, akkor ez rendszerint már nem csak a főszereplők világa. A párbajvilágban is – azok mellett, akik esetleg párbajoznak – helyet kapnak a segédek, különböző párbajbíróságok, tanúk, a helyszínen készenlétben álló orvosok, vívómesterek, mások is. A párbajsegédek utasításokat kértek a párbajra készülőktől, de saját szerepük is volt, és per-

sze a saját rátermettségüket is igyekeztek bizonyítani. Nagypámnak két kitűnő jogász volt a párbajsegéde (Alföldy Ede esetében azt is mondhatnám, hogy híres jogász). Ők felteszik a kérdést, hogy „van-e okozati összefüggés Várady Imre magatartása és a sértés között”. Utána – mivel nyilván jól ismerték a Clair-párbajkódexet – kifejtik, hogy „...a lapnak amelyben a cikk megjelent van felelős szerkesztője, ennélfogva Várady Imre úr megbízottainak az a meggyőződésük, hogy Várady Imre részéről lovagias elégtételadásnak helye nincsen”. Alföldy Ede és Kardos Samu hozzáteszik, hogy „habár Várady Imre Vinczehídy Ernő személye irányában táplált nagybecsülésből szívesen adna elégtételt, ez elégtétel az okozati összefüggés hiánya miatt nem lenne alkalmas a sértés kiegyenlítésére”.

Érdekes ez a „nagyra becsülöm, tehát szívesen párbajozom vele” gondolatfonal. Csavarhatnám esetleg az abszurdum felé, úgy, hogy „barátok vagyunk, szóval szívesen lövünk egymásra”. De nem ilyen egyszerű a dolog. Bár a feleket ellentétes oldalakra állítja egy veszekedés, rágalmazás, vélt rágalmazás, tisztelet meg nem adása, esetleg verekedés, vagy képletes verekedés („uram, tekintse magát arculütöttnek”), valami össze is tartja őket. Együtt vannak valahol, egy társadalmi rétegben, mely becsülethez való ragaszkodással (vagy ennek deklarálásával) határozza meg önmagát. Ezért elismerés jele, ha valakiről azt mondjuk, hogy azok közé tartozik, akikkel szívesen párbajoznánk.

A különféle becsületigények néha össze is keverednek. Vinczehídy segédei megpróbálják áthidalni a „nem felelős szerkesztő, hanem főszerkesztő” problémát. Megismétlik, hogy a cikk Várady Imre „égisze alatt” jelent meg (az „égisz” pedig vonatkozhat főszerkesztőre és felelős szerkesztőre is). Erről a talapzatról indul a következő érv: „Várady Imre úr ellennyilatkozata hiányában a nagyközönség jogosan következtetheti azt, hogy annak tartalmával Várady Imre egyetért.” Tehát, ha Várady Imre nem tesz ellennyilatkozatot, akkor közvetetten vállalja a cikket – és így vállalnia kellene a lovagias elégtételt is. Ez a vonal azért vezet becsületigények keveredéséhez, mert nem csak a méltánytalanul sértő (ha az) írástól való elhatárolódást, de a saját lap mellett való kitartást is követelheti a becsület. Nem lovagias, ha egy főszerkesztő elhatárolja magát egy megjelent cikktől, mely saját lapjában jelent meg – akkor sem, ha „a cikket nem sugalmazta, és megjelenéséről előzetes tudomása nem volt”.

Szóval mindenkinek fontos a becsület, mindenki a rendes emberek világába tartozik (és egyszersmind azok közé, akik számítanak), a segédek szakavatottan érvelnek, mindenki követi a szabályokat, senki sincs elvben a párbaj ellen – de lesz-e a végén párbaj vagy sem? Ezt a kérdést a párbajbíróságra bízta. Közös megegyezéssel feltették a kérdést is, melyre a párbaj-

bíróságnak kellett válaszolnia: „A jegyzőkönyvekben foglalt tényállások alapján tartozik-e dr. Várady Imre úr dr. Vinczehidy Ernő úrnak elégtételt adni?”

Szeretném tudni, hogy akarta-e valaki igazán a párbajt. A nagyapám feltehetően nem. Vinczehidy Ernő talán inkább – de ez sem biztos. Az alapcél az, hogy mindenki ott maradjon a becsület mezején. A sértett fél ezt elsősorban azzal éri el, hogy elégtételt követelt, a sértő fél pedig azzal, hogy nem zárja ki az elégtételt. Ha aztán a párbaj mégis elmarad, mert a párbajbíróság úgy látja, hogy valami miatt nem indokolt (például azért, mert nem a megfelelő felek állnak egymással szemben), az alapcél mégis el lett érve – mert Alföldy nem hagyta annyiban, hogy sértő cikket írtak róla, Várady készen állt elfogadni a párbajbíróság döntését. Megbízója nevében Kardos Samu párbajsegéd írt alávetési nyilatkozatot:

Nyilatkozat

*D. Várady Imre úrnak Vinczehidy Ernő ca elleni
lovagias ügyében, alulírottak, mint Várady Imre
megbízottai kijelentjük, hogy a f. év január hó
9-én és 8-án felvett jegyzőkönyvek értelmében magatartásukat párbajbíróság döntésének magunkat
felkötlenül alávetjük.*

Köszletkeret 1907. évi január hó 8-án

Kardos Samu

Felvetődik persze az a kérdés is, hogy miért nem fordult Alföldy Ede a cikkíró vagy a felelős szerkesztő felé. Ami a cikkírót illeti, itt is voltak becsület-kanyarok. Nem lett volna megfelelő magatartás, ha a nagyapám felfedi a cikkíró nevét. Vélhetően tudta, vagy megtudhatta volna, meg is mondhatta volna, de ez sértette volna a lapon belüli lojalitást. Két esetet látok, amikor a cikkíró neve mégis előkerült – de csak azután, hogy a cikk-

író ebbe beleegyezett, és a felelősséget is hajlandó volt elvállalni. Így például Pártay Zoltán és Várady Imre lovagias ügyében előbukkant a cikkíró: Bogdánffy István. (Rokona lehetett Bogdánfi Sándornak, a *Magyar Szó* neves újságírójának?) Pártay Zoltán a *Délvidéki Újság* 1908. évi 11. számában megjelent Erzsébetlaki krónika című írásban látott sértést. Segédei a nagyapámat keresték fel, megkérdezve, hogy ki a cikk szerzője. Ő erre – a cikkíró beleegyezésével – válaszolt is. A jegyzőkönyv szerint: „A kérdéses cikk szerzője Bogdánffy István Tor. Erzsébetlaki lakos, aki nyert értesülés szerint kész a cikkért a felelősséget elvállalni.” Ezzel zárul is a Pártay-Várady-ügy. Az 1908. január 18-án délután ½ 4 órakor felvett jegyzőkönyv záromondatai szerint: „A megbízottak nyert megbízásuk értelmében eljárván, a fenti kölcsönös nyilatkozatok alapján az ügyet a lovagiasság szabályainak megfelelően elintézettnek nyilvánítják.”

A Vinczehidy-ügyben nem került elő a cikkíró neve – és a párbajbíróssággal kapcsolatban is problémák alakultak. Kardos Samu és Alföldy Ede párbajsegédek úgy látták, hogy mivel az ügy „politikai ellentétekből keletkezett”, elfogulatlan ítéletet olyan bíraktól lehet leginkább várni, „kik a helyi politikai mozgalmaktól távol állanak”. E meggondolások nyomán Gróf Battyány Tivadar országgyűlési képviselőt nevezték ki párbajbírónak. Vinczehidy Ernő segédeinek más volt a véleménye. A szabályok értelmében Battyány gróf kinevezését nem vitathatták (mert mindkét félnek joga volt kinevezni egy-egy párbajbírárt). Kifejtették azonban, hogy „[a]z ügyet egyébként nem tartják oly jelentékenynek, hogy azért országos férfiak idejének igénybevétele szükséges lenne”. Helytelennek tartották azt is, hogy a párbajbíróság székhelye Pesten, és ne Becskerekén legyen, és hangsúlyozták, hogy „[r]agaszkodniok kell ahhoz, hogy az itt keletkezett és itt tárgyalt ügy helyben is nyerjen elintéztést és befejezést...” Ez ultimátumhoz vezetett. Vinczehidy segédei kijelentették, hogy „ha a párbajbíróság 24 órán belül meg nem alakul, vagy ha annak tárgyalási helyéül nem Nagybecskerek jelöltetik ki, úgy felünk részéről az ügyet befejezettnek fogjuk tekinteni”. Vinczehidy segédei ezután Mihálovits Ödönt nevezték ki párbajbírónak, aki szintén hangsúlyozta, hogy a párbajbírósnak Nagybecskerekén kell tárgyalnia az ügyet.

És itt a dolgok elakadtak. Miután három nap alatt sem alakult meg a nagybecskereki székhelyű párbajbíróság, Vinczehidy segédei 1907. január 7-én levelet írtak nagyapám segédeinek, melyben közlik, hogy az ügyet befejezettnek tekintik.

Ezután maradhatott valami görcs, valami vita arról, hogy a felek eljutottak-e a lovagias elintézésig, és ha nem, ezt kinek a magatartása akadályozta. Folytatásnak azonban nem látom nyomát.

Visszatérnék nagyapám naplójához. Ott fel van jegyezve, hogy Vinczehidy 1923-ban elhagyta Nagybecskereket, és Pestre költözött. Távozáskor egy antik órát adott emlékül a nagyapámnak. Amikor 1944-ben távoztak a lakásunkból a belakoltatott orosz katonák, az óra eltűnt, eleinte az tűnt valószínűnek, hogy az oroszok magukkal vitték, de néhány hónap múlva kiderült, hogy nem így volt. Ismét a *Naplót* idézem:

„Az irodai irattárban a fascikulusok mögé rejtve ma megtaláltuk a Vinczehidy-féle antik, régi utazási órát, amely Vinczehidy Ernő búcsúvétele – 1923 óta irodám falán lógott, s amelyről azt hittük, hogy a beszállásolva volt oroszok elcsenték. Nagyon örülök, hogy ismét előkerült a Vinczehidy emléke.” (1944. XII. 12.)

Most már csak az a kérdés maradt, hogy mi lett az antik utazási órával? (És hogy mi is az, hogy „utazási óra”?) Ha az iroda falán lógott – amint a *Napló*ban le van jegyezve – akkor talán arról a falióráról van szó, melyet én is ott láttam, a kassza felett a falon, a cserépkályhától jobbra. De ez elég nagy óra. Elfért ez „a fascikulusok” mögött? A polcokon nem, de volt az irodában egy nagy, sarokba tervezett háromszögletes iratszekrény, abban talán igen. Ezt a régi faliórát (ha ez az) Újvidékre vittem, majd Pestre hoztam át. Unokáimnak egy darabig élmény volt az óra felhúzása egy nagy sárga liliom formájú órakulccsal. Aztán egyszer elakadt az inga. Becskereken tudtam pontosan, hogy ki az órás, aki megjavíthatná, és hogy hol lakik. De Pesten?

II.2. Még egy baráti ügy

Ebben az ügyben is egy családi jóbaráttal állott szemben a nagyapám. Ezúttal Brájjer Lajos volt a kihívó. Brájjer Lajos a bánáti magyar hírlap-írók elnöke volt, sokáig szerkesztője a *Torontálnak*. Amikor egy ideig Fiumében élt (1908–1917), az ottani *Fiumei Estilapot* szerkesztette. Állandó munkatársa volt az Amerikában megjelenő német nyelvű *Staatszeitung* napilapnak. Könyveket is írt, németre fordított magyar verseket, és több versfordításkötetet jelentetett meg.

Vinczehidyvel szemben, Brájjer Lajos inkább politikai ellenfele mint fegyvertársa volt a nagyapámnak. Ő kormánypári volt, a nagyapám ellenzéki. 1944. január 21-én (két hónappal Brájjer Lajos halála után) nagyapám feljegyzi naplójában, hogy korábban két asztaltársaságban is találkozgattak. Az egyik asztaltársaság minden hétfőn találkozott a Centrálban – ide tartozott Brájjer Lajos és Todor Manojlović szerb író is (aki szintén fordított magyar költőket, különösen Adyt, szerbre és németre is). A *Napló* szerint:

„E találkozásoknál a régi megyei történetek s immár emlékek felelevenítésénél Brájjerrel kiegészítettük mondókáinkat. Ő annak idején hithű kormány- és

*megyei párti, én ellenzéki és függetlenségi szemüvegen át világítottunk reá a le-
tűnt múltra.*

*Ma, az utolsónak elköltözött Brájer nagy hiányát érzem. A kortársak közül
íme senki. Magam maradtam emlékeimmel.”*

Brájer Lajos gyakran járt nálunk, de erre nem emlékszem. Négyéves voltam, amikor 1943. november végén elhunyt. Nagyon jól emlékszem azonban a feleségére, aki 96 vagy 97 évet élt meg. Stefi néni rendszeresen járt hozzánk, még a hatvanas (talán még a hetvenes) években is. Mindig fekete magas nyakú ruhában, fekete esernyővel, töretlen életerővel. Erna nővére többször eljött hozzá Versecről, egyszer-kétszer én is vártam rá a vasútállomáson (a hatvanas évek közepén már autóval). Meghökkenett, hogy Erna néni kalapdobozokban szótárakat is hozott magával, hogy ne hiányozzanak, míg Becskereken van a húgánál. (Bár Stefi néninek is voltak szótárai – ezt tudom, mert többször jártam nála a piactéri lakásában.) Brájerének két lányuk volt, az egyik Rómában, a másik Kanadában élt. A római lány 1952-ben elhunyt. A súlyos beteget Stefi néni ápolta. A római lakást fenntartotta, és 1960-ban (több mint nyolcvanéves volt) Stefi néni úgy döntött, hogy végignézi a római olimpiászt. Akkor Jugoszláviában engedély kellett ahhoz, hogy valaki nyolcvanéves korában repülőn utazzon. Az apám és az orvosok segítségével megkapta. Később sokat mesélt az olimpiásról.

Megtörtént, hogy a Stefi néni segített. 1945. február 4-én a nagyapám lejegyzí a naplójában, hogy Perisits Zoltán volt polgármesternél volt látogatóban egy társaság, visszafelé menet probléma adódott, de Stefi néni erre előre gondolt, és megoldást is biztosított. A *Napló* szerint: *„Hét óra tájt Brájer Stefi meggyújtotta a magával hozott kis laternát, amelynek pislogó kis fényénél – a háziaktól búcsút véve – nekivágtunk az utca sötétjének. Hónapok óta nincsen utcai világítás. Így az esték, éjjelek koromsötétek.”*

Brájerék kanadai lányát is megismertem. Egy mondatát többször ismételték Becskereken, különböző társaságokban. Amikor egyszer eljött látogatóba, Stefi néni igen gazdag programot tervezett (ő akkor kilencven év feletti volt, a lány körülbelül hetvenéves). A lány próbálta követni, de egyszer kifakadt: „Anyá, hagyjál! Én már egy öregasszony vagyok.”

Brájer Lajos egy újságcikk miatt kért lovagias elégtételt, mely a *Nagybecskereki Hírlap*ban jelent meg Meghamisított bohózat címen. Ezúttal nem voltak kanyarok a körül, hogy ki is írta a cikket, ki a felelős szerkesztő, kit lehet szabályszerűen kihívni. A cikket a nagyapám írta, és ez nem volt vita tárgya. Másfél oldalas jegyzőkönyv rögzíti, hogy mi történt, és ebből legalább fél oldalt foglalnak el a felek és segédek nevei. A kime-
netel egyértelmű, de néhány szót sehogyan sem tudok kibetűzni. Ideírom,

amit biztos el tudok olvasni, pontokat hagyva ott, ahol nem sikerült a kibetűzés. Nagypapám nyilatkozatából ezt tudom elolvasni:

„A Nagybecskereki Hírlap [...] számában »Meghamisított bohózat« cím alatt megjelent cikket az akkori viszonyok szülte politikai [...] hevében írtam, de [...] kijelentem, hogy én Dr. Brájjer Lajost minden tekintetben tisztességes embernek tartom.”

Ezt követi Brájjer Lajos nyilatkozata:

„Dr. Brájjer Lajos ezt tudomásul veszi, és kijelenti, hogy ezzel az ügy befejezést nyert.”

Voltak könnyen lezárt ügyek is.

II.3. Pontosan (és lovagiasan) tájékoztatott egy párbajról a sajtó?

Jankó Ágoston alispán és Sándor Mihály, a *Nagybecskereki Hírlap* felelős szerkesztője között tényleges párbajra került sor. A vita egy újságcikk nyomán indult, de a kihívó fél a végén az újságíró volt. A párbajról tájékoztattak nagybecskereki lapok és a budapesti *Magyarország* is. 1906. július 14-én, Torontál vármegye rendkívüli közgyűlésén Jankó alispán megtámadta a *Nagybecskereki Hírlapot*. Az alispán szerint az újság rágalmat közölt, amikor azt állította, hogy Torontál vármegye tisztikara azt határozta, hogy szolgálatait felajánlja a Fejérváry-kormánynak. Sándor Mihály, a *Nagybecskereki Hírlap* felelős szerkesztője ott volt a közgyűlésen, és válaszolt is. Felhozta, hogy a hírt (hogy Torontál vármegye tisztikara felajánlja szolgálatait a Fejérváry-kormánynak) nemcsak a *Nagybecskereki Hírlap*, de több pesti lap is közölte. A hír négy hónappal azelőtt jelent meg, de Jankó alispán bölcsen hallgatott, míg tartott a Fejérváry-korszak. Ezután Sándor Mihály lovagias elégtételt kért Jankó alispántól.

A dolgok gyorsan pörögtek. A segédek (Billitz Béla és Várady Imre Sándor Mihály oldalán, Faur Kornél és Rohonczy Gedeon Jankó alispán oldalán) már másnap, július 15-én reggel összeültek, fegyveres elégtételben állapodtak meg, méghozzá karddal „nyak és csuklóbandázs alkalmazása mellett, harcképtelenségig”. Helyszíneként a Regatta Hajóházat jelölték meg, időpontként pedig az ugyanaznap délutáni 4 órát.

A július 15-i jegyzőkönyvet a párbajsegédek kétszer írták alá. Először hogy a párbaj részleteiről szóló egyezséget hitelesítsék, másodszer (fél oldallal lejjebb), hogy rögzítsék a párbaj kimenetelét. (Sándor Mihály megsebesült, és az ügy elintézését nyert.)

De ezzel mégsem fejeződött be minden. 1906-ban már nemcsak a párbaj fontossága, hanem a párbajszabályok különböző kanyarai is ott lüktettek a köztudatban. Sándor Mihály úgy látta, hogy a *Torontál* napilapban megjelent hír félreértésre adhat okot. A *Torontál* azt közölte ugyan-

is 1906. július 16-án, hogy Sándor Mihály lovagias elégtételt kért, Jan-kó alispán pedig fegyveres elintézést ajánlott. Ez nem volt pontatlan, de egy olyan félreértést sugallhatott, hogy lovagias elintézés **helyett** került sor fegyveres elintézésre. Az aggodalmat tetézhette az a körülmény, hogy a *Torontál* és a *Nagybecskereki Hírlap* rivális lapok voltak. Ezért Sándor Mihály és segédei 1906. július 17-én pontosítást kérnek. És ezt egy elemzéssel támasztják alá. Az irat több ízben is hivatkozik a Clair-féle párbajkodekre, kifejti, hogy a „lovagias elégtétel” és „fegyveres elintézés” nem ellentétes fogalmak, hanem a fegyveres elintézés az egyik válfaja a lovagias elégtételnek (a másik válfaj a „békés kiegyenlítés”). Továbbá ez olvasható: „Az eljárásról felvett jegyzőkönyv szerint mi lovagias elégtételt kértünk, Jan-kó Ágoston megbízottai, anélkül, hogy bármi tekintetben kifogást emeltek volna, felajánlották a fegyveres elintézést. Ez nem jelentett, és az említett körülmények között nem is jelenthetett egyebet, mint azt, hogy a kihívott fél megbízottai nem a békés, hanem a fegyveres elégtételadás módját választották.”

Nézegetve az újságcikket és a jegyzőkönyveket, nem vagyok benne biztos, hogy valóban szükség volt ezekre a pótlólagos magyarázatokra. De konkrétan látva az izgalmakat és az aggályokat, egy lépéssel ismét közelebb kerül hozzám a párbajvilág. A *Magyarország* július 17-i száma szerint: „A szerkesztő két súlyos fejevágást kapott.” Szóval komolyabb volt a sérülés. De egy nappal a sérülés után nem az a fontos, hogy megsebeztek, vágást kapott, hanem, hogy világos-e, hogy ezzel lovagias elintézést kapott-e. Ez volt akkor a lényeg.

II.4. Újságcikkek viadalai, cikkírók párbjai és fegyverbíróságok

Sajtóügyekben három módja létezett az elégtételnek. Akinek volt hozzá tehetsége (vagy azt hitte, hogy van hozzá tehetsége), választ fogalmazhatott – ezek közlésére adott esélyt a lapokban a „nyílttér”. Itt volt még a párbaj, és állami bíróságok előtt is voltak sajtóperek. A jogszabályok korlátokat szabtak, kizárva a párbajt – bár e szabályok követésében a hatóságok nem sok buzgóságot mutattak. Most, hogy nézegetem az iratokat, látom, hogy a párbajszabályoknak is volt mersze korlátokat állítani (nem csak sajtóügyek esetében). A párbajszabályok bizonyos esetekben a törvényes utat zárták ki, szankciókat is szabva. A Clair-féle Párbajkodekx 23. paragrafusában áll: „Aki lovagias úton már elintézett ügyét törvényes útra *is* tereli, becstelenséget követ el, mellyel önmagát fosztja meg párbajképességétől.”

Tehát szabad ugyan törvényes utat követni, de csak akkor, ha még nem történt lovagias elintézés.

Orsó Gáspár begaszentgyörgyi jegyző a sajtóreplikát választotta, amikor sértőnek talált egy írást. 1902. április 27-én jelent meg a *Nagybecskereki Hírlap*ban a Két község dolga című írás, mely szerint fegyelmi eljárások vannak folyamatban a begaszentgyörgyi jegyző ellen, és ezek a vagyonosodását is firtatják. A szövegben ott áll az is, hogy: „A békességéről és virágzó jólétéről egykor oly híres Begaszentgyörgy község most egyre anyagi zavarokkal küzd és belső viszálykodások tüzelik egymás ellen a község lakosságát.”

Orsó Gáspár az 1902. május 2-án megjelent *Torontál Nyíltterében* válaszolt. A *Nagybecskereki Hírlap*ot ostromozó válasz a következő szavakkal indul: „Végtelen tisztelője vagyok a sajtószabadságnak...” Szóval ez sem újdonság. Tudom, hogy ma Szerbiában, Magyarországon is, úgy kell a sajtóhoz viszonyulni, hogy virágot teszünk az ajtó elé, mielőtt betörnénk az ablakot. Más országokban is tiszteletnyilvánítás az első lépés, ha kordában akarják tartani a rakoncátlankodó sajtót. 2015 nyarán az amerikai hadügyminisztérium (a Pentagon) 1176 oldalas dokumentumot tett közzé, melyben hangsúlyozza a sajtószabadság melletti elkötelezettségét, de leírja azt is, hogy a katonai akciókkal foglalkozó riportok „kémkedéssel azonosíthatók”, hogy a kormánynak „cenzúrához és egyéb biztonsági eszközökhöz kell folyamodni, hogy ne jussanak érzékeny információk az ellenséghez”. Az újságírók bizonyos esetekben „privilegium nélküli háborúskodó”-nak (unprivileged belligerent) minősíthetők. (E minősítés alapján kevesebb védelem járna az újságíróknak, mint a harci ellenfeleknek.) Ennek kapcsán a *New York Times* szerkesztőbizottsága közös szerkesztőségi véleményt közölt 2015. augusztus 10-én, hangsúlyozottan felkérve a kormányt, hogy módosítsa ezeket az álláspontokat.

Szóval sajtószabadság volt és van. Orsó Gáspár pontosít néhány állítást, és elég valószínű, hogy itt igaza lehetett. Szerinte nem több, hanem csak egy fegyelmi eljárás van folyamatban ellene – és ezt nem a szolgabíró vezeti (ahogyan a *Nagybecskereki Hírlap* állítja), hanem megyei központi kiküldött tisztviselő. Továbbá részletes adatokat közöl a vagyonával kapcsolatban. Itt már nem tudom, hogy kinek lehetett igaza. Orsó Gáspár az adatok forrásaként „önzetlen szakértői becslés”-t jelöl meg. Aztán vannak Orsó Gáspárnak is állításai a *Nagybecskereki Hírlappal* kapcsolatban. Kifejti, hogy „[a] Nagybecskereki Hírlap különös kedvteléssel gyalázza a jegyzőket”. Hozzáteszi, hogy a Két község dolga cikkében, a *Nagybecskereki Hírlap* jónak látja „...a legszemérmetlenebb hazugságokkal és vérlázító szemtelenséggel a nagyközönséget félrevezetni, és lábbal tiporja a legszenvedőbb emberi kincset, a becsületemet, melyet pedig sem nem kaptam, sem meggyalázómtól kölcsön nem kértem, mert ilyennel aligha rendelkezik.” Az írás egy népdalból vett verssorokkal végződik:

*Irigyeim sokan vannak,
Mint a kutyák úgy ugatnak.
Adok nekik víg napokat,
Hadd ugassák ki magukat!*

Innen az út már lovagias elégtétel igényléséhez vezet. És ettől a ponttól kezdve – mint az általam ismert többi esetben is – nemcsak maga a bajvívás, de az előkészületek és procedurális viták is kötelezően feszes lépésekkel történnek. Nagyapám volt a kihívó, miután „A két község dolga cím alatt megjelent cikk felelősségét elvállalta”. (Nem egészen világos, hogy ő írta-e a cikket, vagy szerkesztőként azonosult a cikkel.) A párbajsegédek tárgyalásait az 1902. május 3-án készült háromoldalas kézzel írt jegyzőkönyv rögzíti. Orsó Gáspár segédei igyekeznek azzal érvelni, hogy lovagias elégtételnek nincsen helye, mert meghatalmazójuk a *Torontál*-ban megjelent írásával „Várady Imrét saját személyében sérteni nem akarta”, ő csak „hírlapilag védekezni” akart, és hírlapi polémiáról van szó. Ezenfelül, Orsó úr segédei szerint, a *Torontál*-ban megjelent írás személyes sértést nem tartalmaz. Mivel Várady Imre segédei ezt nem így látták, párbajbírórság kellett, hogy eldöntse, szükség van-e lovagias elégtételre. A párbajbírórság elnöke Stassik Ferenc volt, tagjai Alföldy Ede és Riesz Jakab. Két kérdésre kellett választ adni. Az első kérdés így hangzott:

1. Foglaltatik-e a *Torontál* 100. számában „[a] Nagybecskereki Hírlap erkölcsbírájához” cím alatt megjelent közleményben oly természetű személyes kérdés, mely miatt lovagias eljárásnak helye van. Igen vagy nem?

A párbajbírórság válasza „igen” volt. Ezután még arra kellett válaszolni, hogy az Orsó Gáspár és segédei által adott magyarázatok elegendőek-e a lovagias ügy befejezésére. Erre a kérdésre „nem” volt a válasz. A válaszat május 5-én adta meg a párbajbírórság.

Tehát következett a párbaj, de nem azonnal. Fel kellett hogy álljon egy *fegyverbírórság* is, mert a felek és segédek nem tudták eldönteni, hogy milyen fegyverrel folyjon a párbaj. A választás joga elvben a sértett félt illeti meg – és a nagyapám kard mellett volt. Felmerültek azonban más szempontok is. Orsó Gáspár szerint a hónaljának az állapota hátrányos helyzetbe hozná, ha kardot választanának. Ez nem volt egy szemmel látható adat, a dolgok megítélése a fegyverbírórságra maradt, mely bevont egy orvosi szakértőt is. A bélyeggel ellátott orvosi bizonyítvány már május 6-án elkészült. Ebben le van írva, hogy Orsó Gáspár jobb hónalja alatt „egy férfi ökölnyi zsírszövetből álló daganata van, mely daganat a jobb karnak nemcsak szabad működését akadályozza, hanem működés közben igen gyorsan fáradttá teszi a kart...” Itt van az orvosi bizonyítvány, melyet „Dr. Nónai Pál, az orvostudományok tudora” állított ki:

Orvosi bizonyítvány

Alulírott, hivatalos bizonyítom, hogy Orsó Gajzár
begyógyulási fokát a nemi urogenitális
megbetegedésem s valószínű, hogy a jobb karját
adott, egy férfi iskolai- kísérővel álló ingame-
nem, mely ingame, a jobb karját nemcsak próbát
működését akadályozza, hanem működés közben
igen gyorsan fáradás teszi a kard, sőt a felte-
rődve mellette elhaladó szom igyekvés gyorsított
ifjúság is hívódik. Mindezt ^{illetve} bizonyítani lehetett pecu-
a végzettség bizonyíthatóságát akadályozza ma.
Kamcsákerek 1902. május hó 6-án

[Handwritten signature]
János Liptóczy

Dr. NONAY PÁL
3-76- orvosi tudományok
1898
MAGY-BECS

Így pisztoly mellett döntött a fegyverbíróság.

Több ügyben is látom, hogy a fegyverbíróságok előtt sem maradtak el kanyargó részletek és tetszetős okfejtések. Kovács Sándor és Keresztes Aladár 1898-beli ügyében is kard és pisztoly között kellett dönteni. Kovács Sándor megbízottai a pisztolyt ajánlották, mert:

- 1) a fegyverválasztás joga felüket mint sértett félt illeti,
- 2) a sértés súlyos természetű és
- 3) felük balkezes lévén, jobb karját nem használhatja.

Keresztes Aladár segédei ezzel szemben négy érvet hoztak fel:

- 1) a sértés nem oly súlyos természetű, hogy az elégtétel csak pisztoly-
lyal volna megadható,

- 2) a fegyverválasztás joga a kihívott felet illeti,
 - 3) a balkezes felet a balkézzezel való vívás joga illetvén, ő hátrányban nincs, végre
 - 4) mert megbízójuk rövidlátó.
- A fegyverbíróság döntése így nézett ki:

Yegyzőkönyv

felvételre N. becskerekben 1848. évi augusztus 15-én Kovács Sándor urat - Pereczkes Aladár úr elleni becsületbeli ügyben megalakult fegyverbíróság ítéseben.

Jelen voltak alulírottak:

A felek megbízottai elnökiül: Dr. Hellmannich János alispán urat választja ki az elnökséget elfogadva a fegyverbíróság megalakult.

Az eset előzményeinek előadása után a fegyverbíróság szótársággal a mellett döntött, hogy: Kovács Sándor és Pereczkes Aladár urak között felmerült becsületbeli ügy: kíméletesen tárgyalással rendezendő el.

J. H. M. P. Hellmannich János

Dr. Hellmannich János
Alispán

Kovács Sándor úr megbízottai
Pereczkes Aladár úr megbízottai

Visszatérve az Orsó–Várad-ügyre, itt a fegyverbíróság döntése nyomán a következő részleteket pontosították május 7-én a párbajsegédek:

- A párbaj színhelye a városi erdő
- Idő: 1902. május 8-ának reggeli hat (6) órája
- A távolság: 25 lépés, közeledés nélkül
- Egyszeri golyóváltás sima légy nélküli pisztolyokból
- A hely, illetőleg elhelyezés és a lövések sorrendje sorhúzással döntődik el
- A felek a vezetősegéd vezényszavára 10 másodperc alatt tartoznak lőni. Ezentúl lőni nem szabad
- Csütörtök lövés számába megy.

Így is történt. A jegyzőkönyvben áll: „A párbaj a tegnap megállapított feltételek mellett megtörtént, és ezzel az ügy a lovagiasság szabályai szerint befejeztetett.”

Sérülésről nincs említés a jegyzőkönyvben. Ez azt jelenti, hogy nem is történt sérülés, mert egyébként a jegyzőkönyvek ezt rendszeresen feljegyzik. Tehát vagy mellélőtt Orsó Gáspár és a nagyapám is, vagy lövésnek számító érvényes csütörtök esete forgott fenn. A becsület fennmaradt.

II.5. Egy párbaj, mely a rendes bíróságig is eljutott

1945. december 12-i naplóbejegyzésében nagyapám egy párbajra emlékezik, melynek bírósági következményei is voltak:

„1945. XII. 12. [...] Kezembe akadt a dr. Papp Gézával vívott párbaj után, az ügyész által kiadott vádirat. Nagyon hullámzó volt akkoriban – 1902 – a megyei ellenzék harca. A Nagybecskereki Hírlap felelős szerkesztője voltam. A lap keményen támadta az akkori megyei szellemet. Karlsbadban gyógykúrán voltam s távollétemben dr. Hollaender László ellenzéki kemény cikket írt volt az újságba s amikor e támadás miatt Papp Géza – akkor országgyűlési képviselő lovagias elégtételt kért, a cikkíró vonakodott s Karlsbadból én vállaltam a provokálást. Hazaérkezve – 1902. VI. 17-én – a regatta házban megvív-tam a kardpárbajt, amely Papp homlokán végig történt sérülésével végződött. Ültem ezért a szegedi államfogházban tán 4-5 napot. Ezóta a vádat képviselő Wiedorn Adolf ügyész, a párbajnál jelen volt dr. Haidegger Lajos, dr. Iványi Mór orvosok, Dellimanics Lajos főispán, Poroszkay Béla megyei ügyész, Alföldy Ede, dr. Kardos Samu segédek, s dr. Papp Géza is különböző földeken pihennek. Csak én maradtam itt s írom e visszaemlékezést.”

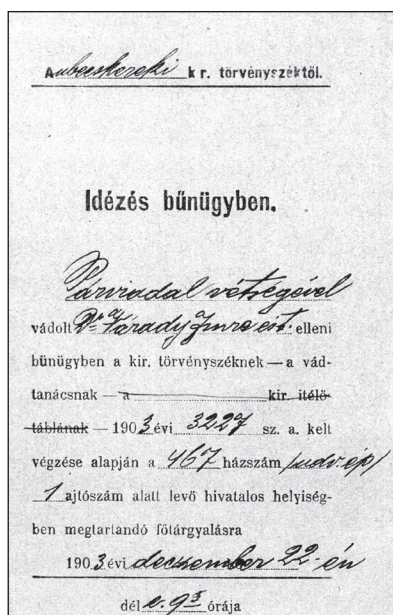
Most már a visszaemlékezés óta is eltelt hetven év. E párbajt – igaz csak két mondatban – Clair Vilmos könyvében is említi (Magyar párbajok Attila hun király idejétől az 1923. év végéig).

Papp Géza országgyűlési képviselő „a csörgő sipkások” vezércikk miatt kért lovagias elégtételt. Az írás a *Nagybecskereki Hírlap* 1902. június 11-i számában jelent meg. Szerző neve nincsen feltüntetve, viszont a fejlécen ott áll, hogy felelős szerkesztő Dr. Várady Imre. (A *Naplóból* látom, hogy Hollaender László írta a cikket.) Az írás azzal indul, milyen hősök voltak a szabadságharcban a vörös sipkások, de ezek „elpihentek már”, most csörgő-sipkások vannak a színtéren. Az elmúlt nagy idők torzképe gyanánt, most csodabogarak vannak, félkegyelmű intézmények és törpe óriások. A szerző szerint a torontáliak politikájának van egy különlegessége: a csörgősipkás politikusok. Az írásban ott áll még (nyilvánvalóan kormánypárti politikusokra célozva): „A bukfencekhez ők kitűnően értenek, olyan cigánykereket a vásártéri cirkuszok publikuma is csak ünnepnapokon lát, amilyeneket ők közgyűléseken, installációs lakomákon örömmel vetni szoktak. Valahányszor új politikai üngöket szednek magukra és csődöt mondanak minden elhűségnek, a vármegye mindannyiszor derülten mulat bohó piruettjeiken.”

A sorokban érződik a közvetlen jellemzés alkotói öröme – és kicsit a naivitása is. Ma egy tapasztaltabb tárcaíró közvetlen jellemzés helyett inkább azt írja, hogy „összefutottam az utcán egy rendes egyszerű emberrel, aki elmesélte, hogy... és ebből látszik, hogy mi a helyzet”.

Papp Géza neve nincs említve az írásban. Más név sem. De egy olyan politikai elittről van szó, melyhez Papp Géza is tartozott. A párbajnak aránylag nagy sajtóvisszhangja volt – lehet, hogy ez is hozzájárult ahhoz, hogy ez az elégtétel bírósági eljárással folytatódott.

A vádiratot – mely 1945 decemberében a nagyapám kezébe akadt – nem találtam meg. Megtaláltam azonban az idézést:

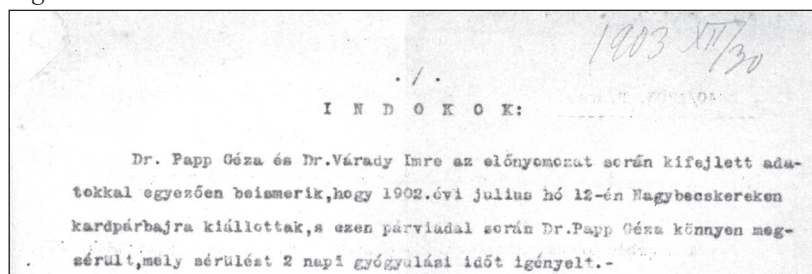

Az (eddig) felfedezett iratok között ott van a nagybecskereki királyi törvényszék 1903. december 22-én kelt ítélete is. A második oldal alján van a pecsét és az aláírások. Aláírták a pecséttől balra a „kir. törvényszéki elnök” (az aláírásból kivehető, hogy Zsíros Lajos), jobbra pedig a „kir. törvényszéki jegyző” (amennyire el tudom olvasni a kézírást, Gavrilovits). A törvényszéki elnök aláírása alatt ott áll még, hogy „Gép: Csebzánin”. Így hívhatták a gépirót. Nem ő volt a jegyzőkönyvvezető – azt Ilykovitsnak hívták – Csebzánin

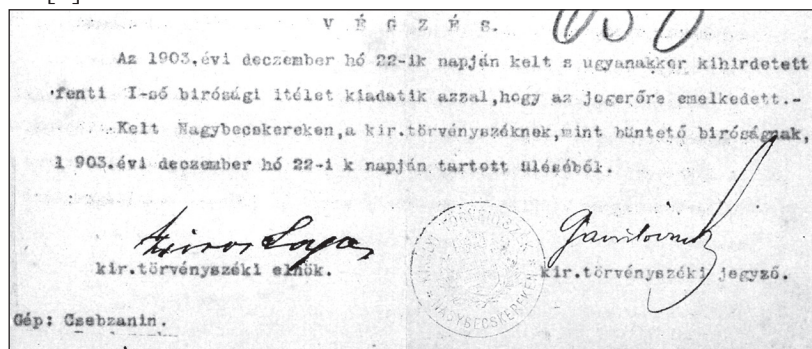
csak gépelt. Manapság egy tisztán technikai feladatot végző ember neve nem kerülne az ítéletre. Akkoriban a szertartás szereplői voltak a gépírók is, tehát ott volt a nevük az ítéleten. A hierarchikus különbséget az fejezte ki, hogy a gépíró nem írta alá saját kezűleg az ítéletet. Csak odagépelte. Tekintettel a foglalkozásra, ez logikus is volt. Most már az is kiderül, hogy történelmileg időtállóbbnak bizonyult a szerényebb szintű szereprögzítés. Nagy kérdés, hogy megállapíthatnánk-e, hogy Csebzannak hívták a gépírót, ha kézzel írta volna alá a nevét. Ha olvasható is lenne az aláírás, akkor is maradnának kételyek (bennem is, feltehetőleg más olvasókban/kutatókban is): létezhetett ilyen név, hogy „Csebzannin”? És ez a kétely akadályozhatná, hogy Csebzanninék bekerüljenek a történelembe.

Egyébként az ítéletből látom, hogy a naplóban említett, nagyapámra rótt négy-öt nap államfogház-büntetés pontosan öt nap volt. Látom azt is, hogy Papp Géza sérülése „2 napi gyógyulási időt igényelt”, és öt három nap államfogházra ítélték.

Hogy bizonyítsam az aláírásokat (és Csebzannin nevét), itt van az indoklás első mondata, majd néhány bekezdés kihagyása után az ítéletet záró végzés:

[...]

Az ítéletben többször is olvastam az enyhítő és súlyosbító körülmények megfogalmazását. Papp Géza esetében súlyosbító körülmény, hogy ő volt a kihívó, de enyhítő körülmény, hogy „előzőleg békés úton igyeke-

zett kiegyenlíteni az ügyet” (felkérve a szerkesztőséget „a cikk visszavonására”). A szerkesztőség nem volt hajlandó „visszavonni” az írást. Nagypám esetében súlyosbító körülmény volt, hogy a sértő és vitát kiváltó cikk az ő lapjában jelent meg. Az egyik kihangsúlyozott enyhítő körülmény egyformán vonatkozik Papp Gézára és a nagypámra – és tulajdonképpen az egész párbajvilágra. Az ítélet magyarázza, hogy Papp Géza „a ferde társadalmi felfogás kényszere alatt lépett a fegyveres elégtétel kéréséhez”. Ugyanez a gondolat nagypám esetében a következő szavakkal lett megfogalmazva: „ő is a társadalmi kényszer hatása alatt működött”. A bíróság tehát tudomásul vette, hogy bár tilos a párbaj, valamiképpen elkerülhetetlen. A jog ezúttal mintha nem is igazán igyekezne kiszorítani tilos területtől a betolakodókat. Csak jelt ad. Emlékszem, hogy kisiskolás koromban egy-két barátommal néha átbújtunk a kerítés alatt a szomszéd udvarba, ahol pocsolyák és érdekes teknősbékák is voltak. Többnyire észrevétlenül vissza is bujtunk, de egyszer-kétszer rajtakapott bennünket a szomszéd. Nem zavart vissza, csak jelzést adott, odakiáltva: Én is itt vagyok!

III. Valószínűleg ez volt az utolsó

Ezt a párbajtörténetet is egy naplóbejegyzéssel kezdem. 1944. október 24-én a nagypám feljegyzi, hogy az új (sokadszor új, ezúttal partizán) hatalom elhurcolt a Messinger Intézetből bútorokat, ágyneműt, ruhákat. Az intézet nevében Magyar Lenke ügyvédi segítséget kért. A *Napló* más házkutatásokról is beszámol:

„Jártak állítólag Stagelschmidt Jenőnél is. Demkó Istvánnál is nagy házkutatás volt. – És e garázdálkodásokra nincsen remedium.”

Stagelschmidt Jenőnek és Demkó Istvánnak jelentős szerepe volt a becskerekai magyar intézményekben és a párbajvilágban is. Csak öt hónappal korábban (1944 májusában), a német megszállás alatt, Stagelschmidt Jenő még szereplője egy lovagias ügynek, melyről azt hiszem, hogy az utolsó lehetett Becskereken. Demkó István is több párbajban szerepelt. Az előkerült iratok szerint 1906-ban is részt vett egy lovagias ügyben mint párbajsegéd. Személyesen emlékszem Stagelschmidt Jenőre és Demkó Istvánra is. Felnőttkoromban, a hetvenes évek elején is meg-megjelentek még a főutcán. Pista bácsi kilencvenhat évet élt meg.

Az utolsó becskerekai párbajügy és a partizánok házkutatásai nem egy korszakba és nem egy világba tartoznak, de csak néhány hónap választja őket el. Ezek a világok az én generációmban meglehetősen összekeveredtek. Ötéves korunkra estek a német megszállás utolsó hónapjai és a partizánok bejövetele is. Emlékszem, egy kortársam (Zoltán) esetére. A házukba német katonákat lakoltattak be, a szülei mondták, hogy kerülje őket,

de ez nem volt mindig lehetséges. A német katonák erősködtek, hogy a barátom őket Heil Hitlerrel köszöntse. Mondták, hogy egy katonát így kell köszönteni. Zoli így is tett. Nem egészen pontos kiejtéssel, Hej Hitler! mondott. A „hej” inkább a Hej, Rózsám! hejére, mint a Hitlerhez kötődő Heilre hasonlított, de ez az árnyalat a barátomban nem volt tudatos, és a német katonák sem akadtak fenn rajta. A probléma akkor keletkezett, amikor partizán katonák érkeztek, és az (akkor) ötéves barátom ezekben is csak katonákat látott. Őket is Hej Hitlerrel üdvözölte. Megúsza egy nem igazán kemény nyaklevessel. Nem volt könnyű tájékozódni.

Demkó Pista bácsi egy korábbi világ embere volt, és ebben a világban is maradt. Inasa volt, és amint ezt Becskereken tudtuk, mindig olyan inast keresett, akinek a cipőszáma megegyezett az övével. Cipész által készített lábbelit hordott, az volt a meggyőződése, hogy járni kell az új cipőben egy-két hónapig, mielőtt az kényelmessé válna. Ez az inas feladata volt. Pista bácsi jelen volt az utolsó magyar király koronázásán a nagybecskereki küldöttség tagjaként. Azt hiszem, mindvégig ennek tudatában sétált a becskerei korzón, különböző szerb/horvát/szlovén kormányok alatt, a német megszállás alatt, a kommunizmus alatt is. Talán nem peckesen, de inkább elegánsan, mint kényelmesen mozgott. Leginkább vadászkalapban és sétapálcával. Így felismerhető volt Becskerek központjában a múlt, pontosan az a múlt, melyet Pista bácsi választott, és igyekezett megjeleníteni. Amint azt mindnyájan tudtuk – és meséltük egymásnak –, 1944. október végén letartóztatták, különösebb vád vagy ok nélkül, talán azért, mert annyira világos volt, hogy nem ide (a partizánok által elképzelt világba) tartozik. Része ennek a történetnek Pista bácsi inasa is, akit a szájhagyományok szerint már nem tudott fizetni, de aki ennek ellenére sem hagyta ott a valamikori világot. Az inas ezüstitálcán hozott ebédet a fogházba. Hideg süllő. Ez annyira meghökkentő volt, hogy megengedték. Pista bácsi ezüstitálcáról ebédelt a becskerei fogházban a kommunizmus első napjaiban. Másnap ki is engedték. Aztán még egyszer börtönbe került, két év kényszermunkára ítélték 1946 és 1948 között, azaz az indoklással, hogy igazgatóbizottsági tagja volt a cukorgyárnak, mely a német megszállás alatt „termelése több mint 25%-át a német hadseregnek szállította”. A kényszermunka után is úgy viselkedett, mintha semmi sem történt volna. Fenntartotta például azt a korábban hangsúlyozott (és becskerei körökben jól ismert) véleményét, hogy az autópárnak nem lehet jövője, „mert hol fognak találni annyi sofőrt!?” Folytatta az esti sétákat, nem mellőzte a vadászkalapot és a sétapálcát sem. Meghagyták a házát, mely a török időkből származott, a bejárat a katolikus templom mögött volt, a paplak mellett, az egyik fal a városházával szemben állt, és ez

volt az egyik legrégebb ház Becskerekén. Egy darabig kényszerlakótársakat költöztettek be, és ő az inasszobába szorult. Utána ismét birtokába vehette a házat. Egyedül élt, nem volt munkája. Szájhagyományok szerint, próbált eladni valamit a családi ékszerből, de a negyvenes évek végén, ötvenes évek elején nemigen voltak vevők. Valamennyi idő kellett ahhoz, hogy az új nyertesek már nemcsak az ellenféltől, hanem a saját elveiktől is biztonságos távolságra érezzék magukat, és esetleg már ezüst evőeszközt tegyenek az asztalra, ha vacsorára hívnak egy elvtársat és elvtársnőt. Amíg ide eljutunk, addig tart a tranzíció.

Néha együtt sétált Demkó Pista bácsi és Stagelschmidt Jenő. Jenő bácsi építészmérnök volt, Svájcban diplomázott, a két világháború között fontos szerepe volt a magyar kultúregyesületekben, egy darabig elnöke is volt a DMKSZ-nek, később BMKSZ-nek. (Egy BMKSZ-ülésen alakuló vita ihlette az utolsó becskerekai párbajt is.) Egyszer ott voltak együtt Pista bácsi házában, míg én osztálytársaimmal valami pioníresemény kapcsán a ház előtt meneteltem. Ez 1948-ban lehetett, mi menetelőik kilencévesek voltunk. A ház falán ott volt még a Demkó család nemesi címere. Emlékszem, hogy eléggé bonyolult címer volt. Mivel pontosan nem tudom felidézni, megkerestem a Magyarország Vármegyei és Városai könyvben. Látom, hogy *„kékben, zöld alapon hatágú aranycsillagtól és ezüsthéldtól kísért, jobbra vágató magyar vitéz, aranyzsinóros veres atillában, kék nadrágban, sárga csizmában, s veres tollas sisakkal, felemelt jobbujában kivont kardot tartva, melynek hegyén levágott török fő vérzik”*. Ez előtt a címer előtt haladtunk, és egy nagyon lendületes mozgalmi dalt énekeltünk. Ez azzal indult, hogy Tito marsall, hazánk hős fia mellett kitarva, a pokol sem tud minket megzavarni. Ezért emeljük homlokunkat, bátran menetelünk, és szorítjuk az öklünket. Utána jött egy kissé zavaros strófa, hangsúlyozva, hogy nem vagyunk gót származásúak (véltetően a németektől való büszke különbözést igyekeztek a sorok hangsúlyozni). Aztán jött a lírai lendület csúcса:

Ko drukčije kaže

Kleveće, laže

Našu će osjetit pest.

(Lefordítva: aki másként mondja, az rágalmaz és hazudik, és öklünket érzi majd meg.)

Ezt énekeltük. Pionírkendővel a nyakunkon. Lányok is voltak közöttünk.

Pista bácsi és Jenő bácsi az ablakból intettek néhány osztálytársamnak. Ha jól emlékszem, Bencze Tibornak (a Bencze bútorgyár tulajdonosa unokájának), a korábban hejhitlerező Zolinak (aki rokona volt Pista bácsinak) és nekem. Mi pedig dalolás közben tiszteletteljesen visszaintettünk.

Ezt a világkeveredést néhány évvel előzte meg a feltehetően utolsó becskerei párbajügy. Akkor még náci korszak volt (Szerbiában inkább a „fasiszta” megjelölést használtuk és használjuk), és a párbaj körülbelül ugyanannyira nem illett a fasizmusba, mint ahogyan nem illett a kommunizmusba sem. Maradt persze az a tudat, hogy „mi maradunk, akik voltunk, akárhogyan változik is a külvilág” – de hát mi sem vagyunk örökösen ugyanazok. Nagypám naplója szerint:

„1944. V. 13-án du. 6 órakor DMKSZ választmányi ülése az új választmány bemutatkozása. Kellemetlen szóváltás Stagelschmidt Jenő ügyvezető elnök és Dániel László hírlapíró között. Ebből lovagias ügy. Utóbbinak egyik segédje lettem. Ma e súlyos időkben, amikor a Kárpátok alján hazája védelmében patatokban hullatja véré a magyar honvéd, ma, amikor Magyarország határain mindenfelől betörni igyekszik a pusztító rém, ma jut eszükbe lovagiasdit játszani itt hősködő magyarjainknak.”

Szóval nem fogadta lelkesen a nagypám ezt a lovagias ügyet. Nem is fiatalos hévvel csatlakozott – hetvenhét éves volt. De elfogadta a felkérést, hogy párbajsegéd legyen. Még mindig nehéz volt kilépni a „társadalmi kényszer hatása” alól. Akkor is, ha inkább emlék már a társadalom, mely a kényszert alakította. Hadd tegyem még hozzá, hogy tudtommal nagypám közeli barátságban volt Stagelschmidt Jenővel – inkább, mint Dániel Gy. Lászlóval. De Dániel kérte fel. Lovagias ügyekre vonatkozó felkéréseket még mindig nem lehetett visszautasítani.

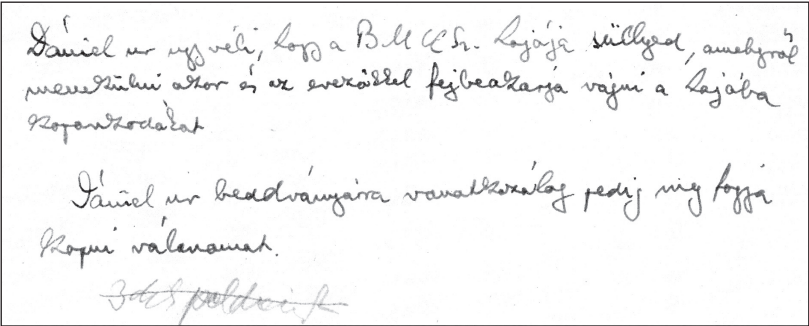
Kilenc-tíz papírlap tanúsítja a Stagelschmidt–Dániel-ügy részleteit. A korábbi párbajiratokkal ellentétben itt már zömmel gépelt iratok vannak. Egy-két jegyzőkönyv megvan kézírásban és gépelve is. Van az iratok között egy bizonylat is, melyet a Torontálvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület Elnöke írt, tanúsítva Dániel Gy. László becsületét. Ebben olvasható egy mondat a *Híd*ről is, és mivel a *Híd* ma is létezik – és ide tervezem adni ezt az írást – ezt a mondatot idézem: „A volt jugoszláviai magyar ifjúság »Híd« című folyóiratának alapító tagja és mind addig, míg a folyóirat keresztény nemzeti szellemben irányította az ifjúságot, állandó munkatársa volt.”

Mindent összevetve, ez a leggazdagabb párbajakta. De itt sincs meg minden, amit az ügyről tudni szeretnék.

Azzal kezdeném, hogy mi is történt. Erre az alapkérdésre csak részben van válasz az iratokban. 1944. május 13-án a BMKSZ (Bánati Magyar Közművelődési Szövetség) becskerei fiókjának ülésén sorra került Dániel László beadványának megvitatása. Úgy volt, hogy Dániel László nem jön el, de mégis eljött, mert „tervbe vett vidéki kirándulása elmaradt”. Ezek után heves vita alakult a körül, hogy Dániel László előadhatja-e szó-

ban a beadványát, vagy az fel lesz olvasva. A fiók elnöke, Kovács István lemondott, nem is jött el, így Stagelschmidt Jenő ügyvezető elnök vezette az ülést. Stagelschmidt Jenő – kemény szóváltás után – nem engedélyezte, hogy Dániel László „szóval terjessze elő a beadvány tartalmát”. Ehelyett ügyvezető elnökként maga olvasta fel, és rögtön le is tromfolta saját előre elkészített válaszával. A válaszban kiemelte, hogy: „Dániel úr úgy véli, hogy a BMKSZ hajója süllyed, amelyről menekülni akar és az evezőkkel fejbe akarja vágni a hajóba kapaszkodókat.” Ezután – Dániel úr szerint – Stagelschmidt Jenő „az asztalt öklével verve, még emelkedettebb és fenyegető hangon azt is odakiáltotta: Dániel úr beadványára vonatkozólag pedig meg fogja kapni válaszat.”

A kulcsmondatok egy külön papírlapra is fel lettek jegyezve.

Dániel úr úgy véli, hogy a BMKSZ hajója süllyed, amelyről menekülni akar és az evezőkkel fejbe akarja vágni a hajóba kapaszkodókat.

Dániel úr beadványára vonatkozólag pedig meg fogja kapni válaszat.

Johanna Pálffy

Dániel László beadványa sajnos nincsen az iratok között. Nem volt visszafogott stílusú ember, nem kétséges, hogy voltak radikális állítások a beadványában. Bár – Dániel László szerint – a beadványt „magyar közérdekből” nyújtotta be. Ezen a ponton meg lehetne állni, hogy lamentáljak azon, milyen hihetetlen könnyedséggel keveredik a magyar közérdek a személyes acsakodásokkal olyan időkben is, amikor tényleg más dolgunk lenne, mint hogy egymással veszekedjünk. Fel akartam hozni néhány friss párhuzamot, de aztán eszembe jutott, hogy aligha tudnék újat mondani az olvasónak.

A lovagias elégtétel kezdeményezője Stagelschmidt Jenő volt, a kiváltó ok pedig Dániel László beadványa. Innen minden a hagyományos és illendő kerékvágásban folyik, de közben többször is felsejlik, hogy nem biztos már, hogy vezet-e egyáltalán valahová ez a kerékvágás. A jegyzőkönyvek mondatai a hozzáértők biztonságát tükrözik (mi pontosan tudjuk, hogyan megy ez), de itt-ott, visszafogottan, közvetetten vagy közvetlenül, megjelenik valami kétely is (mire való ez?).

Az első jegyzőkönyv két nappal az esemény után, 1944. május 15-én, az apám irodájában készült. Itt ült össze este hétkor a négy párbajsegéd,

köztük a nagyapám. A család többi tagja – engem is beleértve – ekkor feltehetően két szobával odébb vacsorázott. További tárgyalások is voltak (és jegyzőkönyvek is készültek) május 17-én, 20-án és 23-án. Vannak levélváltások is. Ezekben nem kevés a kanyar, árnyalat, elvek ötletes kapcsolása a tényekhez – és mindemellett annak a hangoztatása, hogy jobb lenne egyszerűbben. Az egyik levél, melyet nagyapám és segéd társa írnak, azzal indul, hogy ők mint párbajsegédek: „Bár lovagias ügyben igen szokatlan a szinte periratszerű hosszas elmélkedések jegyzőkönyvbe való felvétele, de mert íme ez a forma választott, felük érdekében kötelességüknek ismerik, az ellenfél által előadottaknak némi helyesbítését...”

Az egyik periratszerű elmélkedés központjában az a kérdés áll, hogy valójában sértett félnek tekinthető-e Stagelschmidt Jenő. Dániel László szerint nem, mert a beadvány nem neki lett címezve, nem személyesen hozzá szólt; a szóváltás során Stagelschmidt Jenő a BMKSZ-t vélte képviselni, de maga is többször mondta, hogy Kovács István (lemondott) elnök kifejezett kívánságára rendelte el (mint ügyvezető elnök), hogy a lemondásról szóló nyilatkozat ne kerüljön jegyzőkönyvbe. Dániel László beadványa egy jegyzőkönyv hiányosságait (is) támadja, így nem vonatkozhat Stagelschmidt Jenőre, aki ezen a ponton „csak Kovács István rendelkezéseinek közvetítő közege”. Ha megpróbálom leegyszerűsíteni, mivel Dániel László beadványa a BMKSZ vezetőségét ostromozta, és Stagelschmidt Jenő csak ügyvezető elnök (és egyes procedurális lépéseket Kovács Istvánra hivatkozva tett), kérdéses, hogy Stagelschmidtnek jogában áll-e lovagias elégtételt kérni. Ez valóban periratkedvelők asztalára illő ingyencség, de menet közben felmerült az asztal elkerülésének a lehetősége is. Dániel László kijelentette ugyanis, hogy ha Stagelschmidt Jenő „megmaradna elhatározásánál mint továbbra is kihívó fél”, úgy Dániel László a „jelen lovagias ügynek fegyveres elintézésére kész”.

Szóval elvben mindkét fél hajlandó volt párbajozni. Ezzel megnyílt az út, csakúgy, mint korábban ilyen helyzetekben, de a dolgok mégsem álltak úgy, mint korábban. Amikor a rutinos lendület szembesül az új társadalmi környezettel, kérdések merülnek fel. Megmaradt a megrögződés, hogy ilyenkor ki kell hajtani a lovagi hintót, de aztán felvetődik, hogy vajon elég széles maradt-e a kapubejárat az utóbbi évek átalakításai után, kifér-e a hintó, nem korhadt-e a kocsirúd, nem foszladozik-e a gyeplő – és egyáltalán ott vannak-e még a lovak az istállóban?

Dániel László oldalán felhozta érvként, hogy „az ezen területen uralkodó szerb törvények rendelkezései a párviadal minden nemét szigorúan tiltják, és a megszálló német hadsereg parancsoló rendelkezései értelmé-

ben mindennemű fegyvert a hatóságoknak kellett beszolgáltatni”. Szóval nem szabad, és nincs is mivel.

Dániel Lászlóék azonban itt is hajlékonyságot mutatnak, és esélyt lehetnek, hogy talán mégis ki lehetne hajtani a hintót. A május 15-én rögzített jegyzőkönyvben kijelentik: „Ha tehát St. J. úr megbízottai ennek tudatában a fegyveres elégtételhez ragaszkodnának, ez esetre ismerjék kötelességüknek, hogy ők illetve megbízójuk mint provokáló fél, tegye folyamatba a kellő lépéseket az illetékes polgári és katonai hatóságoknál oly irányban, hogy a párviadal kivívásához a megfelelő engedély megadassék és a szükséges fegyverek rendelkezésre bocsátassanak.”

Magyarán: ha Stagelschmidt Jenő és segédei (Ambrózy Károly és Benkovich Andor) elérik, hogy a szerb és német jogszabályok ellenére engedélyt kapjon a párbaj, és hogy a német megszálló hatóságok ehhez fegyvert is adjanak, akkor nincs probléma.

Korábbi párbaj-jegyzőkönyvekben nem láttam, hogy problémaként foglalkoztak volna a jogellenességgel. Persze a jogellenesség nem egy újonnan beállt körülmény. A tiltás létezett, így volt ez a XIX. század végén és a XX. század elején is, de mégsem volt egészen így. Akkoriban virágzott a párbaj. Clair Vilmos a párbajkodex bevezetőjét ezekkel a szavakkal kezdi: „Nincsen nemzet a világon, ahol annyi becsületügyet intéznének el lovagias úton, mint éppen minálunk, Magyarországon.” Hogy Nagybecskerek nem volt kivétel, azt tanúsítja a *Torontál* napilap, melynek egy 1899. márciusi száma „párbajmániás közállapotokról” számol be. A *Torontál* szerint „Ki van fejlődve ez a mánia Nagybecskereken is ahol – és ezt bátran el lehet mondani – minden hétre esik vagy két duellum.” És ekkor is tiltotta a párbajt az érvényes magyar büntetőkodex. Persze lehet, hogy valamelyest túloztak is Clair Vilmos és a *Torontál*. Ha arra gondolok, hogy hányszor hallottam már Pesten, hogy „ilyenmi nincs másutt a világon”, vagy „hát ilyen csak itt Magyarországon van” (mondjuk, ha korrupció derül ki, vagy nem jön idejében villamos), és hogy hányszor hallottam körülbelül ugyanazt Belgrádban Szerbiára vonatkoztatva...

De kétségtelen, hogy – a tilalom ellenére – sok volt a párbaj Magyarországon és Becskereken is. A jogsértés következményeitől való félelem és mellette a testi sérüléstől való félelem rendszerint együttesen sem érték el a társadalmi kirekesztéstől való félelem szintjét. (Talán azért sem, mert az államfogház nem volt igazán ijesztő, leggyakrabban nem is került rá sor, elkerülhetőnek tűnt a testi sérülés is, de a társadalmi kirekesztés nem.) A párbajellenes mozgalmaknak a XX. század elején az volt az egyik meghirdetett célja, hogy ne lehessen a társadalomból „kiüldözni” azokat, akik nem akarnak párbajozni. Ez nem sikerült. Így az országos párbajellenes

szövetség elnöke is (Rakovszky István), amikor kihívással szembesült, inkább párbajozott, hogy ne kockáztasson. Ha valaki azok között akart maradni, akik számítanak, az nem utasíthatta el a lovagias elégtételt. Az a lehetőség sem volt a láthatáron, hogy esetleg változna a társadalom, és módosulnának a hovatartozás mércéi és súlya. A XIX. század végén és a XX. század elején a polgárok között még friss volt a befogadottság az „igaziak” közé, egy tartós világ képzete alakult, és ebbe a világba beletartozott a párbaj is. Úgy nézett ki, hogy ehhez a világhoz kapaszkodva nyugodtan meg lehet maradni.

Aztán jöttek az országváltások és világháborúk. Megmaradhatott az a büszke érzés, hogy „mi még mindig az igaziak vagyunk” – de nem volt már olyan egyértelmű, hogy mi az igazi? Ezt időről időre ellenőrizni kellene. Persze sokkal könnyebb tovább (újra meg újra) hinni abban, hogy mi az igaziak vagyunk, mint újra meg újra megtudni, mi is az igazi. Azt hiszem, e párbajeset szereplői közül többen feltették már a kérdést, hogy most kik is vagyunk, és mi is van? De akár feltették, akár nem, a szembesülés elemzés nélkül is megtörtént. 1944-ben nem lehetett nem észrevenni, hogy a bennmaradásnak – és fennmaradásnak – most már sokkal fontosabb feltételei vannak, mint a párbajkészség. Az 1944-es párbajiratokban a lépések, a kérdések megtárgyalásának a módja, hangneme pontosan követi a korábbi rítust, de maguk a kérdések már új problémákat is tükröznek.

Itt most visszatérnék Dániel Lászlóék javaslatára, hogy a „tilos és nincs mivel” problémát intézzék el Stagelschmidt Jenő és segédei.

Stagelschmidt Jenő és segédei nem kérték sem a szerb, sem a német hatóságokat, hogy tekintsenek el a jogszabályoktól, és engedélyezzenek kivételt. Fegyvert sem kértek a német megszálló hadseregtől, hogy azzal lebonyolíthassák a párbajt. Valamit azért megpróbáltak. Javasolták, hogy legyen a párbaj Szegeden, a honvédkaszárnnyában. Ezzel Stagelschmidt Jenő és segédei (Ambrózy Károly és Benkovich Andor) egy olyan stratégiai hadmozdulatot alkalmaztak, mely csak később vált igazán ismertté a nemzetközi jogban. A probléma kihelyezéséről van szó. Erre az Egyesült Államok szolgáltatta talán a legmarkánsabb példát a XXI. század elején. Felmerült a gyanúsítottak kínzása mint lehetőség, de ezt nemcsak az emberi jogi elvek tiltják, hanem az amerikai jog is. Így támadt Donald Rumsfeld hadügyminiszternek az az ötlete (melyet Bush elnök is támogatott), hogy legyen tortúra, de helyezték az amerikai jog látókörén kívül a terrorizmus (vagy terrorizmus pártolásával) gyanúsított és különböző módokon elfogott emberek kínzását. Így alakult meg a guantanamói fogolytábor. Guantanamo nem tartozik az Egyesült Államok területéhez, ott nem

alkalmazandóak az amerikai jogszabályok – bár amerikai hatalom alatt van. Ugyanis a korábbi – inkább szolgálatkész mint renégát – kubai kormányral kötött szerződés alapján, az Egyesült Államok 1938 óta évi 4085 dollárt fizet Kubának a guantanamoi tengerészeti központ birtoklásáért. Hogy elvek szintjén még biztonságosabb legyen a dolog, a tábor előtti bejárat fölé ki van írva: „Honor bound to defend freedom” („Becsülethez kötődve a szabadság védelmében”).

Szóval Stagelschmidték is úgy láthatták, hogy ha a Becskereken éppen érvényes jog tiltja, amit tenni akarnak, akkor át kell helyezni a színteret. Magyarországon is tilos volt ugyan a párbaj, de a honvédség esetében bizonyos kivételek is léteztek. A probléma áthelyezésének logikáját követve, az 1944. május 23-i jegyzőkönyvben feljegyezték Stagelschmidt Jenő párbajsegédekének a következő kérdését: „Hajlandó-e Dániel Gy. László úr megbízónknak, Stagelschmidt Jenő úrnak fegyveres elégtételt adni Magyarországon akkor, ha újra adnak Magyarországra szóló útlevelet és újra lehet utazni.”

E javaslatot befolyásolhatta a szembenézés a jelennel (ha a jövővel még nem is). A jelen a német megszállás volt, és ekkor egy tiltott fegyveres csörtében e megszálló hatóságok valószínűleg nem ósdi szertartást, hanem fegyveres lázadást láttak volna – és ehhez igazodott volna a szankció is. Ami a jövőt illeti, talán az is eszébe juthatott volna Stagelschmidtéknek, hogy kérdés, hogy Szegeden ezután honvédkaszárnya vagy szovjet kaszárnya lesz. Nem tudom, látóköron belül volt-e ez a jövőkép 1944 májusában.

A válasz, melyet Dániel László segédei fogalmaztak meg, így szólt: „A szegedi Honvéd-Hadtestparancsnoksággal szemben tartozó minden őszinte tiszteletünk kiemelése mellett határozottan kijelentjük, hogy mivel tudomásunk szerint sem Stagelschmidt Jenő úr, sem pedig Dániel László úr nem tagjai a magyar honvédségnek, s mivel Szeged – ma még fájdalom – a határon túli más országnak területe, ennél fogva a Szegeden székelő katonai parancsnokság sem illetékességgel, sem hatáskörrel nem bírhat arra, hogy az itteni törvények megkerülésével, rejtett úton intézzен el nem odatartozó ügyeket. Ily nem egyenes útírány bevágását magunk sem követnénk, s így nyugodt lelkiismerettel felünknek sem ajánlhatnánk. Mert hisz nem lehet célunk sem az ellenfél és segéd urainak, sem nekünk és felünknek, hogy a törvény egyenes útjáról letérjünk, csak azért, hogy az immár rég levitézlett gentryskedő lovagiasság látványosságát mutogassuk.”

Látom, hogy a jog ismét felértékelődik, fontossá válik, és – tovább lépve – megjelenik a kerülő utaktól való elhatárolódás is. Néhány Stagelschmidt–Dániel-jegyzőkönyvben felmerül egy jogon belüli opció is: becsületsértési per rendes bíróság előtt. Azt hiszem, nem az történt, hogy idővel több el-

ismerést nyert volna a párbaj gondos tiltása, a törvényhozó ügyelése, hogy gondatlan emberek esetleg meg ne sebesítsék egymást. A sérülések megelőzését szorgalmazó szabályok nem voltak különösen hitelesek, míg folyt a világháború. Inkább arról volt szó, hogy foszlóban volt az a rend és társadalom, melyben korábban jogsértés (párbaj) árán is benn kellett maradni.

Miután többé már nem megkérdőjelezhetetlen a párbaj és párbajkészség, megjelenik az irónia is. A párbajsegédek között téma lesz az is, hogy Becskereken csúfolódó kommentárokat váltott ki a Stagelschmidt–Dániel lovagias ügy. Egy jegyzőkönyvvázlatban megjelenik ez a mondat: „Mi segédek is hallottuk, hogy ez afférről beszélnek, sőt mint elavult ósdi elintézési produkció felett humorizálnak.”

1903-ban Ady képletromboló bátorságára volt szükség, hogy a párbaj-kényszeren (kesernyésen) mosolyogni is lehessen. 1944 májusában már itt tartott a becskerei közvélemény is.

Miután Dániel László párbajsegédei jegyzőkönyvben rögzítették és felolvasták, hogy a szegedi helyszín, a „szegedi Honvéd-Hadtestparancsnoksággal szemben tartozó minden őszinte tisztelet” ellenére sem elfogadható megoldás, a dolog elakadt.

Az iratcsomó végén két levél van, melyeket a párbajsegédek írtak a megbízóiknak. A nagyapám és Nagy László május 23-án írtak Dániel Lászlónak, Ambrózy Károly és Benkovich Andor pedig Stagelschmidt Jenőnek május 24-én. A levelek tartalma nagyjából megegyezik, lényegében azonos a konklúzió is. Az egyik levélben megemlítik, hogy a tárgyalások végén elmaradt a „szokásos lovagias együttes befejezés és jegyzőkönyv felvétele”, de egyértelmű, hogy a dolog befejeződött. Miután a szegedi opciót elvetették, új javaslatok nem kerültek az asztalra. (Hamarosan kiderült, hogy a szegedi opció sem lett volna életképes.)

A párbajsegédek egyoldalas levelekben, megfelelő módon és stílusban értesítették a megbízóikat, hogy a lovagias ügy befejeződött. A nagyapám és Nagy László zárószavai szerint „[a] mi megbízatásunk ilykép lejárt”. Ambrózy Károly és Benkovich Andor megfogalmazásában: „Ezek után magunk részéről az ügyet befejezettnek tekintjük.”

Feltehetően itt ér véget a becskerei lovagias párbajok történelme.

Ui. Legalábbis én így gondolom. Aki mást mond, az rágalmaz és hazudik (klevece, laze), és öklünket érzi majd meg (našu će osjetit pest).